

Δημ. Π. Κρέμος

**ΜΙΚΡΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ
ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

ΑΘΗΝΑ 1987

Πημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Δρ. Π. Καραγιάννης

**ΜΙΚΡΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ
ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

ΕΠΙΜΟΡΦΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΘΗΝΑ 1987

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕ)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημ. Π. Κρέμος

ΜΙΚΡΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 56231

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 22/6/2015

ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

ΑΘΗΝΑ 1987

Η μικρή αυτή γραμματική αποτελεί μια προσπάθεια για να γίνει γνωστή και στην Ελλάδα η αλβανική, η γλώσσα των πιο παλαιών γειτόνων μας, γλώσσα πανάρχαια και μοναδική αδελφή της ελληνικής, παρά τις φαινομενικά μεγάλες διαφορές.

Δεν αποτελεί το βιβλίο αυτό «μέθοδο άνευ διδασκάλου», ούτε και «κατάλογο χρησίμων φράσεων» προοριζόμενο για τους ταξιδεύοντες. Το βιβλίο αυτό φιλοδοξεί να παίξει τον ρόλο μιας πραγματικής γραμματικής, με λίγα στοιχεία συντακτικού σχετικά με τη δομή της γλώσσας και σε συσχέτιση με την ελληνική.

Στην προσπάθειά μου αυτή οδηγήθηκα γιατί πιστεύω πως, για να γνωρίσει κάποιος έναν λαό πρέπει να μάθει κάπως τη δομή της γλώσσας του. Ιδιαίτερα αυτό είναι απαραίτητο όταν πρόκειται για έναν λαό με τον οποίο συνδέεται φυλετικά, εθνικά και γλωσσικά.

Είναι, νομίζω, καιρός να ξαναθυμηθούμε εμείς οι έλληνες τους αδελφικούς και φιλικούς δεσμούς που συνέδεαν τον ελληνικό με τον αλβανικό λαό, από την εποχή του Σκεντέρμπεη και των Σουλιωτών ως την εποχή των κοινών αγώνων κατά την διάρκεια του μεγάλου Εθνικοαπελευθερωτικού Πολέμου του 1940-44.

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

1. Εισαγωγή

1.1. Η σημερινή αλβανική θεωρείται ως άμεση συνέχεια και εξέλιξη της αρχαίας ιλλυρικής, χαρακτηρίζεται ως γλώσσα συγκροτημένη και αυτοτελής παρά τις πολλές ξενικές επιδράσεις. Αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση γλώσσας που επέζησε (όπως και η ελληνική) με αυτούσια τη δομή της για πάνω από 3.000 χρόνια και παρουσιάζει καταπληκτικές ομοιότητες με την ελληνική.

Οι ομοιότητες της αλβανικής με τη γλώσσα μας εξηγούνται και από το γεγονός ότι τα ιλλυρικά — και τα συγγενή προς αυτά αρχαία φύλα — θεωρούνταν από τους κλασσικούς Έλληνες συγγραφείς άλλοτε ως ελληνικά και άλλοτε ως ξένα (βαρβαρικά) φύλα.

Το βέβαιο είναι ότι η ιλλυρική, η θρακική, η φρυγική και η ελληνική (μαζί με τη μεσσαπική και τις άλλες γλώσσες της Ιταλίας) αποτελούσαν — κατά την ύστερη νεολιθική εποχή (γύρω στο 3.000 π.Χ.) — μάλλον διαλέκτους της ίδιας γλώσσας παρά χωριστές διαφοροποιημένες γλώσσες.

1.2. Η αλβανική εξαιτίας της απομόνωσής της, διατηρεί πάμπολλα αρχέγονα στοιχεία, όπως π.χ.:

Προτάσσει το προσδιορόμενο στο προσδιοριστικό, σε αντίθεση με ό,τι γίνεται στις πιο πολλές νεώτερες γλώσσες. Έτσι π.χ λέει *mali i thate* (= βουνό ξηρό), *vaj guri* (= λάδι πέτρινο, δηλ. πετρέλαιο). Η ιδιομορφία αυτή υπήρχε και στην πρωτοελληνική, όπως φαίνεται από πολλές σειρές λέξεων (π.χ. Αχε-λώος, Αχε-ρουσία, Αχέ-ρων).

Προτάσσει το όνομα στο άρθρο, όπως συμβαίνει και στη ρουμανική και στη βουλγαρική γλώσσα (που κι αυτές διατη-

ρούν στοιχεία από την αρχαία δακική και τη θρακική αντίστοιχα). Έτσι π.χ. λέει *shtë pi*, *shtë ria* (= σπίτι, το σπίτι), *qen*, *qeni* (= σκύλος, ο σκύλος), *zog*, *zogu* (= πουλί, το πουλί), *flamurë*, *flamurët* (= σημαίες, οι σημαίες). Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για επίταξη ή προσκόλληση άρθρου (-i, -u, -ë, -ët...) αλλά μάλλον για επίταξη εμφατικού μορίου. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε και στην ελληνική (π.χ. άνθρωπος αυτός → άνθρωπος ός → άνθρωπος ο → ο άνθρωπος) αλλά και στην λατινοϊταλική του μεσαίωνα (π.χ. *homo ille* → *homo le* → *homo lu* → *lo homo*).

1.3. Η αλβανική είναι γλώσσα πλούσια σε συριστικούς φθόγγους (z, sh, xh...) που αντιστοιχούν στους ουρανικούς φθόγγους της ελληνικής (κ, γ, χ...).

Ακόμα, διατηρεί τους αρχαίους φθόγγους dh, th (= δ, θ), την παχιά συριστικότητα στο s (ως sh) κλπ. Όλα αυτά φαίνονται σε σειρές λέξεων όπως π.χ. *dhjetë* (= δέκα), *edhe* (= ηδέ, και), *them* (= λέγω), *dardhë* (= αχλάδι), *djathë* (= τυρί), *Shqipëria* (= η Αλβανία), *shkollë* (σχολείο), *bashke* (= μαζί), *është* (εστί, είναι) κλπ.

1.4. Εκτός από τις διαφοροποιήσεις κατά γένος, αριθμό και και άρθρο, στην αλβανική διατηρείται και η διαφοροποίηση κατά πτώση, όπως συμβαίνει και με την ελληνική.

Διακρίνονται, συγκεκριμένα, πέντε κύριες πτωτικές μορφές που διαφοροποιούνται με καταλήξεις ή και με προθέσεις.

1.5. Άλλη ιδιομορφία της αλβανικής αποτελεί η χρήση συνδετικού μορίου σε επίθετα κλασσικής κυρίως (αρχαίας) προέλευσης. Έτσι τα αρσενικά παίρνουν ένα i και τα θηλυκά ένα e μεταξύ ουσιαστικού και επιθέτου όπως πχ στις φράσεις

tavani i bardhë (= η άσπρη οροφή)

qershia e kuqe (= το κόκκινο κεράσι)

Το ίδιο παρατηρείται και στην χρήση του επιθέτου ως κατηγορουμένου, όπως

trëndafili është i kuq (= το τριαντάφυλλο είναι κόκκινο).

Στα αριθμητικά παρουσιάζεται η ιδιομορφία ν' αποτελεί το 20 ιδιαίτερη μονάδα (εικοσάδα), χωρίς βέβαια το σύστημα μέτρησης να είναι εικοσαδικό. Πχ το 20 λέγεται njëzet (δηλαδή «μία εικοσάδα») και το 40 λέγεται dyzet (δηλαδή «δύο εικοσάδες»).

1.6. Από την άποψη του λεξιλογίου το 50 τοις εκατό περίπου των λέξεων (εκτός βέβαια από τους επιστημονικούς και τεχνικούς όρους) έχει ρίζες καθαρά ιλλυρικές και, γι' αυτό, παρουσιάζεται καταπληκτική ομοιότητα με λέξεις της παλαιότερης ελληνικής (όπως της ομηρικής), συχνά βέβαια με αλλοιωμένη σημασία. Πχ

besoj (= πιστεύω)

cili (= οποίος, ο οποίος)

det (= θάλασσα [θέτις])

ditë (= ημέρα [ευδία])

duket (μοιάζει [δοκεί])

dhëmbë (= δόντι)

eci (= σηκότι, ήπαρ [σήκωρ])

folur (= ομιλώ [φημί])

jam (= είμαι)

jo (= όχι [ού])

me (= με, μαζί)

para (= μπροστά, παρά)

rrugë (δρόμος [ροή])

tryezë (= τραπέζι [τρίπους])

yll (= αστέρι [ύλλος])

bore (= χιόνι [βαρρής])

ç' ? (= τι;)

diell (= ήλιος [ευδία])

dore (= χέρι [δόρυ])

dhe, edhe (= και, ηδέ)

dhome (= δωμάτιο)

ere (= αέρας)

iki (= φεύγω [ίκω])

jete (= οδός)

qek (= κακός)

njer (= άνθρωπος, ανήρ)

punë (= εργασία [πόνος])

shtëri (= σπίτι [ιστημι])

ujë (= νερό, ύδωρ)

zhurmë (= θόρυβος)

Η ύπαρξη λέξεων με διαφορετικές, ως προς τις σημερινές, σημασίες επιβεβαιώνει την άποψη της ύπαρξης παμπάλαιας συγγένειας με την ελληνική.

1.7. Χαρακτηριστικό αρχέγονο στοιχείο αποτελεί και η διατήρηση της *δασύτητας* στο αρχικό *ρώ* που υποδηλώνεται με ένα διπλό γράμμα (rr). Τέτοια δασύτητα υπήρχε και στην αρχαία ελληνική, όπου πάντοτε το αρχικό ρ δασύνονταν (ῥ), πράγμα που φαίνεται και από τις αγγλικές λέξεις ελληνικής προέλευσης όπου υποδηλώνεται πάντοτε ως rh και ποτέ ως απλό r όπως πχ Rhodos, rheumatism, rheostat (= Ρόδος, ρευματισμός, ροοστάτης) κλπ.

Στην αλβανική η δασύτητα αυτή υπάρχει σε πολλές λέξεις όπως π.χ. στα rrugé (= δρόμος [ροή]), rrush (= σταφύλι [ραξ, ρόγα]) κλπ.

Αλλά και η διατήρηση της μαλακότητας στο *παχύ σίγμα* αποτελεί χαρακτηριστικό αρχέγονο στοιχείο, όπως φαίνεται στην αντικατάσταση του s από το sh στις λέξεις shpellé και sh-tyllé που σημαίνουν, αντιστοίχα, σπήλαιο και στύλος.

1.8. Σήμερα στην Αλβανία επίσημη γλώσσα, στον γραπτό και στον προφορικό λόγο, είναι η λεγόμενη *εθνική γλώσσα*, που σχηματίστηκε από τις δυο βασικές διαλέκτους, την *γκέγκικη* του βορρά και την *τόσκικη* του νότου. Ως προς τις ξενικές επιδράσεις — που υπάρχουν σε όλες τις σύγχρονες γλώσσες — πρέπει να σημειωθεί ότι στην γκέγκικη είναι περισσότερο αισθητά τα σλαβικά και τα ιταλικά στοιχεία, ενώ στην τόσκικη είναι πιο εμφανής η επίδραση της τουρκικής και της νεοελληνικής.

Παρακλάδια της παλαιάς τόσκικης είναι οι διάλεκτοι των λιάπιδων, των τσάμηδων και των αρβανιτών της Ελλάδας, αλλά και των αρβανιτών (αρμπαρέσηδων) της Νοτίου Ιταλίας.

1.9. Συνολικά η αλβανική μιλιέται σήμερα από πάνω από 4 εκατομμύρια ανθρώπους, μια που μόνο ο πληθυσμός του αλβανικού κράτους πλησιάζει στα 3 εκατομμύρια, και σταθεροποιείται σε μια ενιαία μορφή, όπως συστηματοποιείται στην επίσημη αλβανική γραμματική του 1948.

1.10. Ως προς τη γραφή, η αλβανική χρησιμοποιεί το λατινικό αλφάβητο, παραλλαγμένο κάπως και συμπληρωμένο, για την απόδοση των ειδικών χαρακτηριστικών φθόγγων της. Έτσι πχ θεωρεί σαν ξεχωριστά γράμματα τα dh, th, é, rr κλπ (αντιστοίχως δ, θ, ε βραχύ, διπλό ρ).

Μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα δεν υπήρχε επίσημη ενιαία γραφή, αν και κατά τόπους η αλβανική γραφόταν με ελληνικά, λατινικά, τουρκικά (αραβικά) κλπ στοιχεία. Το πιο παλιό τυπωμένο βιβλίο (με λατινικά γράμματα) είναι του 1555 και αναφέρεται σε γεγονότα του 13ου αιώνα, ενώ χαρακτηριστικά είναι τα αρβανίτικα κείμενα του Μάρκου Μπότσαρη, γραμμένα με γράμματα ελληνικά.

Με την ίδρυση του πρώτου αλβανικού σχολείου το 1887 (στην Κορυτσά) άρχισε η χρησιμοποίηση ενός μικτού αλφαβήτου (του λεγομένου αλφαβήτου της Κωνσταντινουπόλεως), βασικά λατινικού αλλά με πολλά ελληνικά ακόμα και κυριλλικά (σλαβικά) στοιχεία. Η χρήση όμως δύο και τριών ειδών γραμμάτων δημιούργησε, όπως ήταν φυσικό, πολλές δυσκολίες κι έτσι, με το Συνέδριο του Μοναστηριού (το 1908) αντικαταστάθηκαν τελικά όλα τα μη λατινικά γράμματα με αντίστοιχα λατινικά συμπλέγματα.

Διαμορφώθηκε έτσι το σημερινό αλφάβητο, με αντικατάσταση πχ των σ, ς, δ, θ, ε κλπ. από τα λατινικά s, sh, dh, th, é κλπ. Μ' αυτόν τον τρόπο οι παλαιότερες γραφές shtylle, besoj, them, dome κλπ έγιναν shtyllé, besoj, them, dhomé (πλου, αντιστοίχως, σημαίνουν στύλος, πιστεύω, λέγω, δωμάτιο).

2. Γράμματα και φθόγγοι

2.1. Στην αλβανική χρησιμοποιείται σήμερα το λατινικό αλφάβητο, παραλλαγμένο και συμπληρωμένο σε ορισμένα σημεία για την απόδοση των ειδικών φθόγγων (πίν. 2.1.1).

Χαρακτηριστικό γνώρισμα που διαφοροποιεί τα αλβανικά γράμματα από τα γράμματα που χρησιμοποιούν άλλες σύγχρονες γλώσσες (όπως πχ η ιταλική, η αγγλική, η γαλλική κλπ) είναι ότι κάθε γράμμα — ή κάθε συνδυασμός γραμμάτων — αποδίδει πάντοτε έναν και μόνο φθόγγο (ένα φώνημα). Έτσι πχ το c προφέρεται πάντοτε ως τσ, ανεξάρτητα από το γράμμα (φωνήεν ή σύμφωνο) που ακολουθεί. Πχ τα ce, ci προφέρονται ως τσε τσι, αλλά και τα ca, co προφέρονται ως τσα, τσο και όχι ως κα, κο.

Στο γεγονός ότι οι συνδυασμοί και οι παραλλαγές γραμμάτων λογίζονται ως ξεχωριστά γράμματα οφείλεται και το ότι στη λεξικογράφηση δεν τηρείται η κλασσική λατινική σειρά. Έτσι πχ το d καταχωρίζεται στα λεξικά χωριστά από το dh, το l χωριστά από το διπλό ll, το s χωριστά από το c κλπ.

Γι' αυτό και η γραφή της αλβανικής χαρακτηρίζεται ως καθαρά φωνητική, όπως γίνεται και με πολλές άλλες γλώσσες (πχ με την τουρκική) που σχετικά πρόσφατα εισήγαγαν τη χρήση των λατινικών γραμμάτων.

2.2. Τα φωνήεντα είναι συνολικά επτά (a, e, é, i, o, u, y) και αντιστοιχούν το καθένα σε ένα συγκεκριμένο φθόγγο. Από τα φωνήεντα αυτά, τα a, e, i και o προφέρονται όπως και τα αντίστοιχα ελληνικά (α, ε, ι και ο), το u προφέρεται ως ου ενώ τα é και y δεν έχουν το ισοδύναμό τους στην νεοελληνική.

Συγκεκριμένα, το é προφέρεται ως άφωνο ε (κάτι μεταξύ α και ε), περίπου σαν το u στις αγγλικές λέξεις but και further. Αποτελεί καθαρά αρχέγονο κατάλοιπο που διαπιστώθηκε και

στην πρωτοελληνική, όταν πρακτικά ταυτίζονταν το άλφα με το ήτα (δηλαδή με το μακρό ε), πράγμα που δικαιολογεί τα δωρικοϊωνικά ζεύγη Αθανα-Αθηνη, κρανα-κρηνη κλπ.

Το υ προφέρεται όπως το γαλλικό u στη λέξη tu, ή όπως το γερμανικό ú στη λέξη úber.

2.3. Τα σύμφωνα είναι συνολικά είκοσι εννέα, πάντοτε με συνυπολογιζόμενα τα διάφορα συμπλέγματα (b, c, ç, d, dh, f, g, gj, h, j, k, l, ll, m, n, nj, p, q, r, rr, s, sh, t, th, v, x, xh, z, zh). Από αυτά, τα f, m, n, p, r, s, t, v, z προφέρονται όπως και τα αντίστοιχα ελληνικά (φ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, β, ζ), ενώ τα υπόλοιπα δεν έχουν άμεσο αμφιμονοσήμαντο αντίστοιχο στην ελληνική.

Συγκεκριμένα, το b προφέρεται ως μπ, χωρίς όμως έρρινη υφή, αλλά όπως ακριβώς το ιταλικό ή το γαλλικό b. Για το αντίστοιχο ελληνικό έρρινο μπ υπάρχει ο συνδυασμός mb που δεν λογίζεται, όμως, ως ξεχωριστό γράμμα.

Το c προφέρεται ως τσ στις ελληνικές λέξεις πετσι, τσατσάρα κλπ, ανεξάρτητα προς το γράμμα (φωνήεν ή σύμφωνο) που ακολουθεί. Έτσι ο συνδυασμός ca προφέρεται τσα και όχι κα και ο co προφέρεται τσο και όχι κο κλπ.

Το ç (c με υπογεγραμμένη υποδιαστολή) προφέρεται ως παχύ τσ, όπως το c στις ιταλικές λέξεις cinque, citta' και πάλι ανεξάρτητα προς το γράμμα που ακολουθεί.

Το d προφέρεται ως ντ, χωρίς όμως έρρινη υφή, όπως ακριβώς και το γαλλικό ή το ιταλικό d. Για το αντίστοιχο ελληνικό έρρινο υπάρχει ο συνδυασμός nd που δεν λογίζεται κι αυτός (όπως και ο mb) ως ξεχωριστό γράμμα.

Το dh αντιστοιχεί ακριβώς προς το ελληνικό δέλτα (δ) και ομοίως το th προς το ελληνικό θήτα (θ).

Το g προφέρεται πάντοτε ως σκληρό γκ, όπως ακριβώς το γαλλικό ή το ιταλικό g στους συνδυασμούς ga, go, gu. Την σκληρότητά του αυτή την διατηρεί και προ των φωνηέντων e,

έ, ι, υ, έτσι που ο συνδυασμός gi να μην προφέρεται όπως ο ελληνικός γκι αλλά όπως ο γαλλικός gui. Ως μαλακό γκ, όπως στους ελληνικούς συνδυασμούς γκε, γκι, αποδίδεται με το σύμπλεγμα gj (ως gje, gjī κλπ).

Το h προφέρεται πάντοτε ως σκληρό χ, όπως στις ελληνικές λέξεις έχω, χαρά, χορός κλπ. Όπως συμβαίνει και με άλλα γράμματα, τη σκληρότητά του αυτή την διατηρεί και προ των φωνηέντων e, έ, ι, υ, έτσι που οι συνδυασμοί he, hi να μην προφέρονται όπως οι ελληνικοί χε, χι, αλλά όπως οι γερμανικοί he, hi.

Το j αποτελεί ημισύμφωνο και προφέρεται ως γι, όπως στις ελληνικές λέξεις γιατρός, γιαγιά κλπ. Ως βοηθητικό σημείο ακολουθεί τα σκληρά σύμφωνα g και n, για να προσδίδει μαλακότητα, χαρακτηρίζεται όμως τότε ως ξεχωριστό γράμμα (gj και nj αντίστοιχα).

Το k προφέρεται ως σκληρό κ, όπως ακριβώς στις ελληνικές λέξεις καλός, κόσμος κλπ. Την σκληρότητά του αυτή την διατηρεί και προ των φωνηέντων e, έ, ι, υ, έτσι που οι συνδυασμοί ke, ki να μην προφέρονται όπως οι ελληνικοί κε, κι αλλά όπως οι γαλλικοί que, qui. Ως μαλακό κ, όπως στις ελληνικές λέξεις κέντρο, κύκλος, αποδίδεται με το γράμμα q (ως qe, qi).

Το l προφέρεται ως μαλακό λ (δηλαδή ως λι), όπως ακριβώς στην ελληνική λέξη μηλιά. Την μαλακότητά του αυτή την διατηρεί και μπροστά στα σκληρά φωνήεντα, έτσι που οι συνδυασμοί la, lo, lu να προφέρονται ως λια, λιο, λιου και όχι ως λα, λο, λου.

Για το σκληρό λ χρησιμοποιείται το διπλό ll που προφέρεται όπως ακριβώς το ελληνικό λ στις λέξεις, λαός, όλο, λουλούδι κλπ. Όμως, όπως συμβαίνει και με το διπλό rr, θεωρείται το σύμπλεγμα αυτό (ll) ως διάφορο γράμμα και καταχωρίζεται λεξικογραφικά ως ξεχωριστό.

Ομοίως και ο συνδυασμός nj χαρακτηρίζεται ως ξεχωρι-

στό γράμμα και προφέρεται ως μαλακό ν (νι), όπως ακριβώς στις ελληνικές λέξεις νιότη, μπάνιο κλπ.

Το q προφέρεται ως μαλακό κ (κι), σε αντίθεση προς το σκληρό k, όπως στους συνδυασμούς κε, κι. Την μαλακότητά του αυτή την διατηρεί όμως και προ των φωνηέντων a, o, u, έτσι που οι συνδυασμοί qa, qo, qu να προφέρονται ως κια, κιο, κίου.

Ως ιδιόμορφο χαρακτηρίζεται το διπλό rr που προφέρεται ως μακρό ρ, όπως περίπου το αρχαίο ελληνικό ρω στην αρχή των λέξεων (ῥ) και που γι' αυτόν τον λόγο έπαιρνε δασεία.

Το sh προφέρεται όπως ακριβώς το αγγλικό sh στις λέξεις shame και shall.

Το th αντιστοιχεί ακριβώς προς το ελληνικό θήτα (θ) και ομοίως το dh προς το ελληνικό δέλτα (δ).

Το x προφέρεται πάντοτε όπως το ελληνικό τξ στις λέξεις τζίρος, τζάμι κλπ και όχι ως ξ. Ο φθόγγος ξ αποδίδεται με τον συνδυασμό ks. Έτσι πχ η λέξη Ksenofon διαβάζεται Ξενοφών και η λέξη lexoni προφέρεται ως λιετζόνι.

Παραλλαγή του x αποτελεί ο συνδυασμός kh, που λογίζεται ως ξεχωριστό γράμμα και που προφέρεται ως παχύ τξ, όπως το g στις ιταλικές λέξεις giorno και Genova και ανεξάρτητα προς το γράμμα που ακολουθεί.

Τέλος, το zh προφέρεται ως παχύ ζ, όπως ακριβώς το γαλλικό j στη λέξη journal.

2.4. Ως προς τον τονισμό των λέξεων δεν υπάρχει σαφής κανόνας, όπως ακριβώς συμβαίνει και με την ελληνική και με τις πιο πολλές σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες.

Ως βασική θεωρείται όμως η αρχή διατήρησης του τόνου σε όλες τις πτωτικές μορφές των λέξεων. Έτσι πχ η λέξη vajzé (βάιζε = κορίτσι) τονίζεται στο πρώτο φωνήεν (a) δηλαδή νάjζέ και διατηρεί τον τόνο στην ίδια θέση στις μορφές νάjze (= κοριτσιού), νάjza (= κορίτσια), νάjzat (= τα κορίτσια), νάjza-
vet (= των κοριτσιών) κλπ.

Ομοίως, η λέξη *rynoj* (πουνόι = εργάζομαι) τονίζεται στο *o* (*rynoj*) και διατηρεί τον τόνο στην ίδια θέση στις μορφές *rynojmé* (= εργαζόμαστε), *rynoja* (= εργάστηκα) κλπ.

Οι πιο πολλές λέξεις τονίζονται, στη θεμελιώδη τους μορφή, στην παραλήγουσα, όπως πχ *kumbull* (κούμπουλ = κορόμηλο), *lule* (λιούλιε = άνθος), *mésues* (μεσούες = δάσκαλος), τονίζονται όμως και στην λήγουσα, όπως πχ *serse* (σεψέ = διότι) και, κάπως πιο σπάνια, στην προπαραλήγουσα.

Πολλές λέξεις ξενικής προέλευσης (κυρίως γαλλικής ή ιταλικής) τονίζονται, στην αόριστη θεμελιώδη μορφή τους, στην λήγουσα, όπως πχ *student* (στουντέντ = σπουδαστής), *spital* (σπιτάλ = νοσοκομείο) κλπ. Όμως, λόγω της διατήρησης του τόνου, οι λέξεις αυτές μπορούν να γίνουν, στις διάφορες πτωτικές μορφές τους, και παροξύτονες και προπαροξύτονες όπως πχ στους τύπους *studénté* (στουντέντε = σπουδαστές), *studénténe* (στουντέντεβε = σπουδαστών) κλπ.

Ο τόνος (´) δεν σημειώνεται στον γραπτό λόγο, κατά κανόνα, σημειώνεται όμως στα διάφορα λεξικά (αλβανογαλλικά, αλβανοελληνικά κλπ) για διευκόλυνση του ξένου μελετητή.

Ακόμα, ο τόνος σημειώνεται πολλές φορές και στα στοιχειώδη διδακτικά βιβλία.

2.5. Πρέπει να τονισθεί, σχετικά με το σύστημα γραφής, ότι οι διάφορες διάλεκτοι, που προέκυψαν άμεσα ή έμμεσα από την κλασσική αλβανική και που δεν είχαν επίσημο αλφάβητο, χρησιμοποιούν όχι το σύνηθες αλβανικό, αλλά άλλα συστήματα του τόπου. Πχ οι αρβανίτες της Ελλάδας χρησιμοποιούν, κυρίως για την απόδοση τραγουδιών, το ελληνικό αλφάβητο με καθαρά φωνητική σημασία, ενώ οι αρμπαρέσηδες της Νοτίου Ιταλίας γράφουν όπως γράφουν τα ιταλικά, χρησιμοποιούν δηλαδή το *sci* αντί για το *shi*, το *gi* αντί για το *xhi* κλπ.

2.1.1. Αλβανικό αλφάβητο

Γράμματα	Προφορά - Παρατηρήσεις
A , a	α ελληνικό
B , b	μπ (b αγγλικό, γαλλικό)
C , c	τσ (πετσιί, τσατσάρα)
Ç , ç	τσ παχύ (c ιταλικό στα cinque, citta')
D , d	ντ (d αγγλικό, γαλλικό)
Dh , dh	δ ελληνικό
E , e	ε ελληνικό
Ë , ë	ε βραχύ, άφωνο
F , f	φ ελληνικό
G , g	γκ (g γαλλικό στο gui)
Gj , gj	γκι ελληνικό (γκιόνης)
H , h	χ ελληνικό (χαρά, χορός)
I , i	ι ελληνικό
J , j	γι ελληνικό (γιαγιά, γιατρός)
K , k	κ ελληνικό (καλός, ακούω)
L , l	λι ελληνικό (μηλιά, ληανίζω)
Ll , ll	λ ελληνικό (λαός)
M , m	μ ελληνικό
N , n	ν ελληνικό
Nj , nj	νι ελληνικό (νιότη, μπάνιο)
O , o	ο ελληνικό
P , p	π ελληνικό
Q , q	κι ελληνικό (κιόσκι)
R , r	ρ ελληνικό
Rr , rr	ρ emphatic (ρρ)
S , s	σ ελληνικό
Sh , sh	σ παχύ (sh αγγλικό στα shame, shall)
T , t	τ ελληνικό
Th , th	θ ελληνικό
U , u	ου ελληνικό
V , v	β ελληνικό
X , x	τζ ελληνικό (τζίρος, τζάμι)
Xh , xh	τζ παχύ (g ιταλικό στα giorno, Genova)
Y , y	υ κλειστό (u γαλλικό στα tu, tube)
Z , z	ζ ελληνικό
Zh , zh	ζ παχύ (j γαλλικό στα jour, journal)

3. Σημεία γραφής

3.1. Στα σημεία γραφής υπάγονται τα συνήθη σημεία στίξεως και οι διάφορες συντομογραφίες.

Τα πιο πολλά σημεία στίξεως συμπίπτουν με τα ελληνικά, όπως συμβαίνει με τα

απόστροφος	apostrof	(')
τελεία	piké	(.)
υποδιαστολή (κόμμα)	presé	(,)
παρένθεση	klaparé	()
τόνος (οξεία)	theks	(´)
θαυμαστικό	pikéçuditese	(!)

Διαφέρουν, ως προς τα ελληνικά, το ερωτηματικό και η άνω τελεία.

Το ερωτηματικό γράφεται όπως και σε όλες τις άλλες ξένες γλώσσες (δηλαδή με το σύμβολο ?) και ονομάζεται riké-ryetjé ενώ η άνω τελεία αποδίδεται όπως το ελληνικό ερωτηματικό (;) και ονομάζεται τελεία-κόμμα (riképresé).

3.2. Όπως και στα ελληνικά έτσι και στα αλβανικά χρησιμοποιούνται — ιδιαίτερα σε βιβλία γραμματικής, λεξικά κλπ — πολλές συντομογραφίες, για τη δήλωση μερών του λόγου, αριθμού, γένους, χρόνου ρημάτων κλπ.

Έτσι πχ με το σύμβολο shk αποδίδεται η λέξη shkurtim (= συντομογραφία). Μεταξύ των πιο σημαντικών συντομογραφιών περιλαμβάνονται οι

e	emér	όνομα
f	gjinia femérove	θηλυκό γένος
fo	folje	ρήμα
m	gjinia mashkullore	αρσενικό γένος

lidh	lidhéz	σύνδεσμος
mb	mbiemér	επίθετο
nd	ndajfolje	επίρρημα
nj	numri njëjës	ενικός αριθμός
sh	numri shumës	πληθυντικός αριθμός
num	numeor	αριθμητικό
par	parafjalé	πρόθεση
p	përemër	αντωνυμία
pd	përemër dëftor	δεικτική αντωνυμία
pl	përemër lidhor	αναφορική αντωνυμία
pc	përemër i pacaktuar	αόριστη αντωνυμία
ppr	përemër pronor	κτητική αντωνυμία
pp	përemër pyetës	ερωτηματ. αντωνυμία
pv	përemër vetor	προσωπική αντωνυμία
pj	pjesëz	μόριο
r	rasë	πτώση
rdh	rasa dhanore	δοτική πτώση
rgj	rasa gjinore	γενική πτώση
rem	rasa emërore	ονομαστ. πτώση
rk	rasa kallëzore	αιτιατ. πτώση
rrr	rasa rrethore	προθετική πτώση

4. Μέρη του λόγου

4.1. Όπως και στην ελληνική, τα μέρη του λόγου (πίν. 4.1.1) διακρίνονται σε κλιτά και σε άκλιτα. Στα κλιτά υπάγονται το ουσιαστικό όνομα (= emër), το επίθετο (= mbiemër) και το ρήμα (= folje).

Στα άκλιτα περιλαμβάνονται, μεταξύ των κυριοτέρων, το επίρρημα (= ndajfolje), η πρόθεση (= parafjalë), ο σύνδεσμος (= lidhëz) και το επιφώνημα (= pasthirmë).

4.2. Το άρθρο (= *nyjë*) παρουσιάζει την ιδιομορφία να μη μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε ως κλιτό, ούτε ως άκλιτο, μια που ενσωματώνεται με το ουσιαστικό όνομα, σε τρόπο που να δημιουργούνται τύποι έναρθροι, δηλαδή με ενσωματωμένο άρθρο (= *nyjshém*), και τύποι μη έναρθροι, κοινώς άναρθροι (= *panyjshém*).

4.3. Η αλβανική γλώσσα έχει μόνο δύο γένη (= *gjini*) και συγκεκριμένα αρσενικό (= *mashkullor*) και θηλυκό (= *femëtor*). Ουδέτερο γένος δεν υπάρχει, όπως συμβαίνει εξάλλου και με τις περισσότερες σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες.

Ως προς τον αριθμό, στα κλιτά μέρη διακρίνονται δυο αριθμοί, ο ενικός (= *njëjës*) και ο πληθυντικός (= *shumës*).

4.4. Όπως συμβαίνει και με άλλες παλαιές ευρωπαϊκές γλώσσες (ελληνική, ρωσική, γερμανική), στην αλβανική γίνεται διαφοροποίηση κατά πτώση (= *rasë*), τόσο στα ονόματα (ουσιαστικά) όσο και στα επίθετα.

Διακρίνονται πέντε βασικές πτώσεις που συγκεκριμένα είναι η ονομαστική (= *emërore*), η γενική (= *gjinore*), η δοτική (= *dhanore*), η αιτιατική (= *kallëzore*) και η αφαιρετική ή προθετική (= *rrjedhore*). Κλητική, ως αυτούσια πτώση, δεν υπάρχει, σε αντίθεση με την ελληνική, και οι κλητικές μορφές της αποδίδονται με τον αόριστο (χωρίς άρθρο) τύπο της ονομαστικής. Κατά κανόνα η γενική, η δοτική και η προθετική έχουν την ίδια κατάληξη, σε τρόπο που πρακτικά να διαφοροποιούνται τρεις μόνο τύποι, πάντοτε βέβαια από την άποψη της κατάληξης. Έτσι πχ η έναρθρη μορφή της ονομαστικής *malë* (= το βουνό) γίνεται *malit* για τη γενική, τη δοτική και την αφαιρετική και *malin* για την αιτιατική.

Όμως η γενική διαφοροποιείται, με τη σειρά της, από τις άλλες δυο ομοιοκατάληκτες πτώσεις, με το προθετικό μόριο *i* ή *e* ανάλογα με το γένος, όχι της ίδιας της λέξης αλλά

της λέξης στην οποία αναφέρεται. Έτσι πχ η γενική του mali (= το βουνό) γίνεται i malit ή e malit.

4.5. Τα ουσιαστικά και τα επίθετα εντάσσονται σε τρεις κλίσεις (= *lakimet*). Η πρώτη (I) και η δεύτερη (II) περιλαμβάνουν τα αρσενικά ονόματα, ενώ η τρίτη (III) τα θηλυκά, τόσο στις χωρίς άρθρο όσο και στις με άρθρο (έναρθρες) μορφές. Έτσι πχ η λέξη qen, qeni (= σκύλος, ο σκύλος) ανήκει στην I κλίση, η shok, shoku (= σύντροφος, ο σύντροφος) στην II και οι λέξεις vajzé, vajza (= κόρη, η κόρη) και oré, ora (= ώρα, η ώρα) ανήκουν στην III κλίση.

4.6. Τα ρήματα εντάσσονται σε συζυγίες (= *zgjdhimet*) που βασικά είναι δύο, η πρώτη (I) και η δεύτερη (II). Στην πρώτη ανήκουν τα ρήματα που στο πρώτο ενικό πρόσωπο του ενεστώτα της οριστικής (που αποτελεί και την θεμελιώδη μορφή του ρήματος) λήγουν σε -j όπως είναι πχ τα laj (= πλένω), qaj (= κλαίω), blej (= αγοράζω).

Αντίθετα, στη δεύτερη ανήκουν τα ρήματα τα συμφωνόληκτα, όπως πχ τα dal (= βγαίνω), nxjerr (= βγάζω), shes (= πουλάω).

Όπως όμως συμβαίνει με όλες σχεδόν τις παλαιές γλώσσες, υπάρχουν και πάμπολλα ρήματα μη ομαλά, που ουσιαστικά δεν εντάσσονται ούτε στην I αλλά ούτε και στην II συζυγία. Τέτοια ρήματα είναι συνήθως τα πιο εύχρηστα, όπως πχ τα βοηθητικά jam (= είμαι), kam (= έχω) ως και τα flas (= ομιλώ), ha (= τρώγω), ri (= πίνω), eci (= βαδίζω) κλπ.

4.7. Κατά κανόνα οι διάφοροι γραμματικοί και γλωσσολογικοί όροι (πίν. 4.7.1) της αλβανικής παρουσιάζουν μια αμφιμονοσήμαντη αντιστοιχία με τους ελληνικούς, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις.

4.8. Ένα χαρακτηριστικό γλωσσολογικό στοιχείο της αλβανικής είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία με την ελληνική ως προς τη χρήση του άρθρου. Στα αλβανικά το άρθρο (είτε στη μορφή του εγκλιτικού στα ουσιαστικά, είτε στη μορφή του προθετικού στα επίθετα) χρησιμοποιείται με μεγαλύτερο πλάτος. Σαν παράδειγμα, η φράση «το κόκκινο κεράσι» αποδίδεται στα αλβανικά ως «το κόκκινο το κεράσι» (qershia e kuqe).

4.1.1. Κύρια μέρη του λόγου

ελληνικά	αλβανικά
όνομα (ουσιαστικό)	emér (έμερ)
επίθετο	mbiemér (μπιέμερ)
ρήμα	folje (φόλγιε)
άρθρο	nyje (νούγιε)
επίρρημα	ndajfolje (νταΐφόλγιε)
πρόθεση	parafjalé (παραφγιαλίε)
σύνδεσμος	lidhez (λιδέζ)
επιφώνημα	pasthirrmé (πασθίρμε)

4.7.1. Κύριοι γραμματικοί και γλωσσολογικοί όροι

ελληνικά	αλβανικά
γλώσσα γραμματική γράμμα λεξιλόγιο	gjuhé gramatiké shkronjë fjalor
φωνήεν σύμφωνο πρόταση λέξη	zanore bashkétingéllore fjali fjale
αρσενικό γένος θηλυκό γένος ενικός πληθυντικός	gjini mashkullore gjini femérorre njéjés shumés
κλίση συζυγία χρόνος φωνή ενεργητική φωνή παθητική	lakim zgjedhim kohé trajté veprorre trajté pésore

5. Άρθρα

5.1. Το άρθρο (= *nyjë*) των ουσιαστικών ενσωματώνεται στην κατάληξή τους, πράγμα που χαρακτηρίζει τότε τα ουσιαστικά ως έναρθρα ή ορισμένα (= *shquar*).

Το φαινόμενο αυτό έχει παρατηρηθεί και σε άλλες γλώσσες, περισσότερο ή λιγότερο, της παλαιάς ιλλυρικής αλλά και της θρακοδακικής ομογλωσσίας, όπως π.χ. στη ρουμανική και στη βουλγαρική. Οι γλώσσες αυτές, μολονότι ρωμανικής και σλαβικής, αντίστοιχα, προέλευσης, διατηρούν πολλά φρυγικά (δηλαδή θρακοδακικά) στοιχεία.

Έτσι στην αλβανική δημιουργούνται οι τύποι *qen, qeni* (= σκύλος, ο σκύλος), *mal, mali* (= βουνό, το βουνό), *krah, krahu*, (= χέρι, το χέρι), *shtëri, shtëria* (= σπίτι, το σπίτι) κλπ. Η ιδιαίτερη μορφή του εγκλιτικού αυτού άρθρου εξαρτάται κυρίως από το γένος, τον αριθμό και την πτώση.

5.2. Μια που δεν υπάρχουν ουδέτερα ονόματα, ένα άρθρο μπορεί να είναι ή αρσενικό (= *mashkullore*) ή θηλυκό (= *femerore*). Στην ονομαστική του ενικού το εγκλιτικό άρθρο για το αρσενικό γένος είναι *-i* ή *-u*, ανάλογα με την κατάληξη του ουσιαστικού.

Έτσι πχ σχηματίζονται οι τύποι *top, topi* (= τόπι, το τόπι), *mal, mali* (= βουνό, το βουνό), *shok, shoku* (= σύντροφος, ο σύντροφος), *krah, krahu* (= χέρι, το χέρι). Όμως, πολύ συχνά η προσθήκη του εγκλιτικού συνοδεύεται και από κάποια αλλοίωση στο θέμα, φαινόμενο που παρατηρείται πολλές φορές στα θηλυκά ονόματα, για τα οποία το εγκλιτικό είναι *-a*.

Έτσι πχ ενώ το *shtëri* (= σπίτι) γίνεται κανονικώς *shtëria*, το *orë* (= ώρα) γίνεται *ora* (= η ώρα) και όχι *orëa* και το *lulë* (= άνθος) γίνεται *lulja* (= το άνθος) και όχι *lulëa* (πίν. 5.2.1).

5.3. Στην ονομαστική του πληθυντικού (= numri shumés) τα εγκλιτικά άρθρα -i και -u γίνονται αντίστοιχα -at και -ét (πίν. 5.3.1). Πχ lapsi, lapsat (= το μολύβι, τα μολύβια) και shoku, shokét (= ο σύντροφος, οι σύντροφοι).

Για το θηλυκό οι αντίστοιχες καταλήξεις του πληθυντικού μπορεί να είναι -at, -ét, -ité. Έτσι πχ σχηματίζονται οι μορφές ora, orét (= η ώρα, οι ώρες), lulja, lulet (= το άνθος, τα άνθη), shtëria, shtërité (= το σπίτι, τα σπίτια) κλπ.

5.4. Τελείως ιδιόμορφο είναι το άρθρο για τα επίθετα, με το οποίο τα επίθετα χαρακτηρίζονται ως έναρθρα (= njëmbëdhjetë nyjshëm). Τα καθαρώς αλβανικής προέλευσης επίθετα όταν ακολουθούν ουσιαστικά ενσωματώνονται με αυτά μέσω ενός συνδετικού μορίου (που χαρακτηρίζεται — αν και όχι απολύτως δόκιμα — ως άρθρο υπό την ευρύτερη έννοια) και που είναι i για τα αρσενικά και e για τα θηλυκά.

Έτσι δημιουργούνται οι μορφές

tavani i bardhe (= το άσπρο ταβάνι)

qershia e kuqe (= το κόκκινο κεράσι)

qeni i vogël (= το μικρό σκυλί)

trëndafili i bukur (= το όμορφο τριαντάφυλλο) κλπ.

Η ιδιότητα αυτή σύνταξη, η χρήση δηλαδή και δεύτερου συνδετικού άρθρου στους συνδυασμούς ουσιαστικού και επιθέτου, φαίνεται πως σχετίζεται με την αντίστοιχη ελληνική σύνταξη, όταν πχ οι φράσεις «το άσπρο ταβάνι, το κόκκινο κεράσι» κλπ αποδίδονται και ως «το ταβάνι το άσπρο, το κεράσι το κόκκινο» κλπ.

Τα ίδια συνδετικά μόρια (i, e) χρησιμοποιούνται και όταν τα επίθετα παίζουν ρόλο κατηγορουμένου πχ.

trëndafili është i bukur (= το τριαντάφυλλο είναι όμορφο)

qershia është e kuqe (= το κεράσι είναι κόκκινο).

Στα μη καθαρώς αλβανικής προέλευσης επίθετα τέτοιο

συνδετικό μόριο ως επί το πλείστον δεν χρησιμοποιείται, όπως πχ στη φράση

gjinia mashkullore (= το αρσενικό γένος).

Το γεγονός αυτό επιβάλλει, μια που δεν είναι τελείως ορισμένο πότε ένα επίθετο θέλει άρθρο και πότε όχι, τη δήλωση της χρήσης του, ιδιαίτερα στα λεξικά. Έτσι πχ στο ελληνικό λήμμα «λευκός» αντιστοιχεί το αλβανικό «bardhe (i, e)», που σημαίνει ότι το επίθετο αυτό απαιτεί πάντοτε το βοηθητικό συνδετικό άρθρο. Παράλληλα, στα ελληνικά λήμματα «αρσενικός, γενναίος» αντιστοιχούν τα αλβανικά «mashkullor, giximtar», πράγμα που σημαίνει ότι αυτά τα επίθετα συντάσσονται χωρίς το βοηθητικό άρθρο.

Τα i, e παίρνουν και τις μορφές τέ, σέ, ανάλογα με την πτώση, τον αριθμό και με το αν το ουσιαστικό που αντιστοιχεί είναι έναρθρο ή όχι.

Τελικά η ύπαρξη τέτοιων ιδιομορφιών επιβάλλει τη διαφοροποίηση των επιθέτων σε έναρθρα (= nyjshém) και σε μη έναρθρα (= ranyjshém).

5.5. Το ίδιο προσθετικό μόριο (i, e) παίρνουν τα ουσιαστικά και στην γενική πτώση (= rasa gjindore). Η σύνταξη όμως γίνεται με το γένος του προσδιοριζομένου και όχι της γενικής. Σχηματίζεται πχ η φράση

shkolla e fshatit (= το σχολείο του χωριού)

όπου το shkolla, δηλαδή το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό, είναι θηλυκού γένους και απαιτεί το μόριο e. Παράλληλα, στη φράση

spitali i fshatit (= το νοσοκομείο του χωριού)

ως μόριο χρησιμοποιείται το i μια που η λέξη spitali είναι γένους αρσενικού, ανεξάρτητα πάντοτε από το γένος της γενικής δηλαδή, στην προκείμενη περίπτωση, της λέξης fshatit.

5.2.1. Άρθρα ουσιαστικού (ενικός αριθμός)

qen, qeni (= σκύλος, ο σκύλος)
mal, mali (= βουνό, το βουνό)
top, topi (= τόπι, το τόπι) } - i (αρσ.)

shok, shoku (= σύντροφος, ο σύντροφος)
zog, zogu (= πουλί, το πουλί)
krah, krahu (= βραχίονας, ο βραχίονας) } - u (αρσ.)

oré, ora (= ώρα, η ώρα)
shtëri, shtëria (= σπίτι, το σπίτι)
lule, lulja (άνθος, το άνθος) } - a (θηλ.)

5.3.1. Άρθρα ουσιαστικού (πληθ/κός αριθμός)

lapsa, lapsat (= μολύβια, τα μολύβια)
topa, topat (= τόπια, τα τόπια) } - at (αρσ.)

shoké, shokét (= σύντροφοι, οι σύντροφοι)
krahé, krahét (= βραχίονες, οι βραχίονες) } - ét (αρσ.)

oré, orét (= ώρες, οι ώρες)
lule, lulet (= άνθη, τα άνθη)
dërrasa, dërrasat (= σανίδες, οι σανίδες)
shtëri, shtëpitë (= σπίτια, τα σπίτια) } - ét, et (θηλ.)
- at, itë

5.4.1. Άρθρα επιθέτου

με άρθρο (i, e) ομοιοκατάληκτα:

i miré (= καλός)	e miré (= καλή)
i bardhé (= λευκός)	e bardhé (= λευκή)
i bukur (= ωραίος)	e bukur (= ωραία)
i émbél (= γλυκός)	e émbél (= γλυκειά)

με άρθρο (i, e) ετεροκατάληκτα:

i ndryshém (= διάφορος)	e ndryshme (= διάφορη)
i kuq (= κόκκινος)	e kuqe (= κόκκινη)

χωρίς άρθρο ετεροκατάληκτα:

guximtar (= γενναίος)	guximtare (= γενναία)
javor (= εβδομαδιαίος)	javore (= εβδομαδιαία)
popullor (= λαϊκός)	popullore (= λαϊκή)

6. Ουσιαστικά

6.1. Όπως και στην ελληνική έτσι και στην αλβανική ένα όνομα μπορεί να είναι ή ουσιαστικό (= *emér*) ή επίθετο, είναι όμως πάντοτε ή αρσενικού ή θηλυκού γένους.

Ιδιομορφία όμως της αλβανικής είναι ότι το κάθε ουσιαστικό, λόγω της ύπαρξης εγκλιτικού άρθρου, διακρίνεται σε άναρθρο ή, πιο σωστά, αόριστο (= *pashquar*) και έναρθρο ή οριστικό ή, πιο σωστά, ορισμένο (= *shquar*).

Έτσι πχ οι μορφές *laps*, *lapsa* (= μολύβι, μολύβια) είναι αόριστες, δηλαδή χωρίς άρθρο, ενώ οι μορφές *lapsi*, *lapsat* (= το μολύβι, τα μολύβια) είναι μορφές ορισμένες, δηλαδή έναρθρες.

6.2. Τα ουσιαστικά κατατάσσονται (πίν. 6.2.1) σε τρεις κυρίως κλίσεις (= *lakimi*).

Στην πρώτη κλίση (I) υπάγονται τα αρσενικά που στην ορισμένη (έναρθρη) μορφή τους παίρνουν το εγκλιτικό -i, όπως είναι το *qen*, *qeni* (= σκύλος, ο σκύλος). Στην δεύτερη (II) υπάγονται τα επίσης αρσενικά που στην έναρθρη μορφή τους παίρνουν το εγκλιτικό -u όπως είναι το *shok*, *shoku* (= σύντροφος, ο σύντροφος), ενώ στην τρίτη (III) υπάγονται όλα τα θηλυκά, τα οποία παίρνουν στην έναρθρη μορφή τους το εγκλιτικό -a. Στα θηλυκά, όμως, επέρχεται πολύ συχνά κάποια παράλλαξη στο τελικό φωνήεν. Έτσι, πχ δίπλα στην κανονική μορφή *shtëri*, *shtëria* (= σπίτι, το σπίτι) υπάρχουν και οι κάπως μη κανονικές *oré*, *ora* (= ώρα, η ώρα) και *lule*, *lulja* (= άνθος, το άνθος).

Αυτό επιβάλλει τη διαφοροποίηση της III κλίσης σε τρεις υποκατηγορίες και συγκεκριμένα στην III/1 (για τα θηλυκά σε -é στην αόριστη μορφή τους, όπως το *oré*), στην III/2 (για τα θηλυκά σε -i, όπως το *shtëri*) και στην III/3 (για τα θηλυκά σε -e, όπως το *lule*).

6.3. Ως προς τις πτώσεις (= *rasat*) είναι αξιοσημείωτο ότι, ανεξάρτητα προς τους επιμέρους κανόνες που διέπουν την κλίση κάθε ουσιαστικού, υπάρχουν μερικές γενικές αρχές που ισχύουν για όλες τις περιπτώσεις.

Στη γενική (= *gjindore*), τη δοτική (= *dhanore*) και στην αφαιρετική, ή προθετική (= *rrjedhore*), η εκάστοτε κατάληξη είναι η ίδια και αυτό ισχύει, επιμέρους, τόσο για τον ενικό όσο και για τον πληθυντικό αριθμό, τόσο για το αρσενικό όσο και για το θηλυκό γένος, τόσο για την έναρθρη όσο και για την μη έναρθρη μορφή. Έτσι η λέξη *student* (= σπουδαστής) κάνει στις τρεις παράγωγες πτώσεις, *studenti*, ενώ, αντίστοιχα, η λέξη *studenti* (= ο σπουδαστής) κάνει *studentit* και η λέξη *studenté* (= σπουδαστές) κάνει *studenténe* κλπ.

Ομοίως η αιτιατική (= kallézore) είναι όμοια με την ονομαστική της κάθε περίπτωσης, ενώ η γενική (= gjindore) διαφοροποιείται από τις άλλες δυο ομοιοκατάληκτες πτώσεις με το βοηθητικό άρθρο (i, e). Στην περίπτωση όμως αυτή το άρθρο συντάσσεται με το γένος του προσδιοριζομένου, είναι δηλαδή, το άρθρο αυτό, άρθρο του προσδιοριζομένου και όχι του ουσιαστικού που βρίσκεται στη γενική. Έτσι πχ η φράση

lulja e vajzës (= το άνθος του κοριτσιού)

θα μπορούσε να αποδοθεί, επί λέξει, πιο σωστά ως «το άνθος το του κοριτσιού», όπου το «e» αντιστοιχεί στο δεύτερο «το» της ελληνικής απόδοσης, αναφέρεται δηλαδή στο lulja και όχι στο vajzës.

Αντίστοιχα στη φράση

tori i vajzës (= το τόπι «το» του κοριτσιού)

το άρθρο i συντάσσεται με το tori, ως αρσενικού γένους, και όχι πάλι με το vajzës (πίν. 6.3.1 - 6.3.7).

6.2.1. Κλίσεις ουσιαστικών	
I.	Αρσενικά με εγκλιτικό άρθρο -i: qen, qeni (= σκύλος, ο σκύλος) mal, mali (= βουνό, το βουνό)
II.	Αρσενικά με εγκλιτικό άρθρο -u: shok, shoku (= σύντροφος, ο σύντροφος) zog, zogu (= πουλί, το πουλί)
III.	Θηλυκά με εγκλιτικό άρθρο -a: III/1: Θηλυκά σε -é (-a) oré, ora (= ώρα, η ώρα) III/2: Θηλυκά σε -i (-ia) shtëri, shtëria (= σπίτι, το σπίτι) III/3: Θηλυκά σε -e (-a, ja) lule, lulja (= άνθος, το άνθος)

6.3.1. Σύνταξη προθέσεων

Πτώσεις	Προθέσεις
Ονομαστική (emërore)	nga (= από), tek, te (= παρά)
Γενική (gjindore)	παίρνει βοηθητικό άρθρο (i, e)
Δοτική (dhanore)	(χωρίς προθέσεις)
Αιτιατική (kallëzore)	në (= εις, εν), me (= με), për (= για), mbi (= επί), nën (= κάτω από), nëpër (= διαμέσου), deri në (= μέχρι)
Προθετική (rrjedore)	prej (= από), larg (= μακράν), afër, pranë (= πλησίον), para (= προ), prapa (= πίσω), rreth (= γύρω), pas (= κατόπι) gjatë (= διαρκούντος), rërballë (= κατά μέτωπο)

6.3.2. Αρσενικό ουσιαστικό (Κλίση I)

	ενικός		πληθυντικός	
	αόριστο	ορισμ.	αόριστο	ορισμ.
Ο	laps	lapsi	lapsa	lapsat
Γ, Δ, ΠΡ	lapsi	lapsit	lapsave	lapsave(t)
ΑΙ	laps	lapsin	lapsa	lapsat

Σημ. Στη γενική προτάσσεται το βοηθητικό i, e

6.3.3. Αρσενικό ουσιαστικό (Κλίση II)				
	ενικός		πληθυντικός	
	αόριστο	ορισμ.	αόριστο	ορισμ.
Ο	shok	shoku	shoké'	shokét
Γ, Δ, ΠΡ	shoku	shokut	shoké'ne	shoké'ne(t)
ΑΙ	shok	shokun	shoké'	shokét

Σημ. Στη γενική προτάσσεται το βοηθητικό i, e,

6.3.4. Θηλυκό ουσιαστικό (Κλίση III/1)				
	ενικός		πληθυντικός	
	αόριστο	ορισμ.	αόριστο	ορισμ.
Ο	oré'	ora	oré'	orét
Γ, Δ, ΠΡ	ore	orés	oré'ne	oré'ne(t)
ΑΙ	oré'	orén	oré'	orét

Σημ. Στη γενική προτάσσεται το βοηθητικό i, e

6.3.5. Θηλυκό ουσιαστικό (Κλίση III/2)				
	ενικός		πληθυντικός	
	αόριστο	ορισμ.	αόριστο	ορισμ.
Ο	shté'pi	shté'pia	shté'pi	shté'pité'
Γ, Δ, ΠΡ	shté'pie	shtepisé'	shté'piné'	shtepive(t)
ΑΙ	shté'pi	shté'piné'	shté'pi	shté'pité'

Σημ. Στη γενική προτάσσεται το βοηθητικό i, e

6.3.6. Θηλυκό ουσιαστικό (Κλίση III/3)

	ενικός		πληθυντικός	
	αόριστο	ορισμ.	αόριστο	ορισμ.
Ο	lule	lulja	lule	lulet
Γ, Δ, ΠΡ	luleje	lules	luleve	luleve(t)
ΑΙ	lule	lueln	lule	lulet

Σημ. Στη γενική προτάσσεται το βοηθητικό i, e

6.3.7. Κλίσεις ουσιαστικών (καταλήξεις)

A) Μορφές «χωρίς» άρθρο (αόριστες)

Πτώσεις	I		II		III/1		III/2		III/3	
	εν.	πλ.	εν.	πλ.	εν.	πλ.	εν.	πλ.	εν.	πλ.
Ο	—	a	—	é	é	a	i	i	e	e
Γ, Δ, ΠΡ	i	ave	u	éve	e	ave	ie	ive	eje	eve
ΑΙ	—	a	—	é	é	a	i	i	e	e

B) Μορφές «με» άρθρο (ορισμένες)

Πτώσεις	I		II		III/1		III/2		III/3	
	εν.	πλ.	εν.	πλ.	εν.	πλ.	εν.	πλ.	εν.	πλ.
Ο	i	at	u	ét	a	at	ia	ité	ja	et
Γ, Δ, ΠΡ	it	avet	ut	évet	és	avet	isé	ivét	es	evet
ΑΙ	in	at	un	ét	én	at	iné	ité	en	et

7. Επίθετα

7.1. Το επίθετο (= *mbiemër*) είναι, όπως και το ουσιαστικό, ή αρσενικού ή θηλυκού γένους και ακολουθεί πάντοτε το ουσιαστικό. Τα περισσότερα επίθετα (ιδιαίτερα τα μή ξενικής προέλευσης) παίρνουν το προθετικό άρθρο *i* ή *e*, όπως πχ στους τύπους *i bardhe* (= άσπρος), *e bardhe* (= άσπρη).

Πολλά όμως (κυρίως επίθετα ξενικής προέλευσης) δεν παίρνουν τέτοιο προθετικό, διαφοροποιούνται όμως ως προς την κατάληξη, πχ *mashkollor* (= αρσενικός) και *mashkullore* (= αρσενική), *guximtar* (= θαρραλέος) και *guximtare* (= θαρραλέα).

7.2. Τα επίθετα με κατάληξη *-e* έχουν τον ίδιο τύπο τόσο στο αρσενικό όσο και στο θηλυκό γένος και διαφοροποιούνται μόνο με το προθετικό άρθρο, όπως πχ *i mirë*, *e mirë* (= καλός, καλή), *i sëmurë*, *e sëmurë* (= άρρωστος, άρρωστη), *i shpejtë*, *e shpejtë* (= γρήγορος, γρήγορη), *i ftohtë*, *e ftohtë* (κρύος, κρύα) κλπ.

Το ίδιο συμβαίνει και με τα επίθετα που έχουν καταλήξεις *-ur*, *-uar*, *-ër*, *-ël* ή *-ët*, τα οποία επίσης έχουν τον ίδιο τύπο στο αρσενικό και στο θηλυκό. Πχ *i bukur*, *e bukur* (= ωραίος, ωραία), *i ëmbël*, *e ëmbël* (= γλυκός, γλυκειά), *i ulët* *e ulët* (= χαμηλός, χαμηλή) κλπ.

Διαφορετικό τύπο για τα δυο γένη παρουσιάζουν τα επίθετα με καταλήξεις *-q*, *-dh* και *-i* στο αρσενικό γένος, ως και τα μή έναρθρα επίθετα. Σ' αυτά το θηλυκό παίρνει μια πρόσθετη κατάληξη *-e*.

Έτσι πχ σχηματίζονται οι τύποι *i keq*, *e keqe* (= κακός, κακιά), *i madh*, *e madhe* (= μεγάλος, μεγάλη), *i ri*, *e re* (νέος, νέα) αλλά και *shqip*, *shqipe* (= αλβανικός, αλβανική).

7.3. Όπως και τα ουσιαστικά, έτσι και τα επίθετα παρουσιάζουν διαφορές στις διάφορες πτώσεις (= *rasat*). Όμως κυρίως η διαφοροποίηση γίνεται με προθέσεις και με κλίση του βοηθητικού προθετικού άρθρου (i, e).

Έτσι πχ η φράση

djalé i miré (= καλός νέος)

κάνει στον πληθυντικό

djem té miré (= καλοί νέοι)

ενώ στην δοτική κάνει

djalit té miré (= στον καλό νέο)

djem té miré (= στους καλούς νέους)

μένει, δηλαδή, το επίθετο ως επί το πλείστο αμετάβλητο στις διαφοροποιήσεις (πίν. 7.3.1., 7.3.2).

7.4. Όπως και στην ελληνική, έτσι και στην αλβανική κάθε αριθμητικό (= *numëror*) θεωρείται ως επίθετο και μπορεί να είναι, ως επί το πλείστον, ή απόλυτο (= *themelor*) ή τακτικό (= *rreshtor*) αλλά και, σε δευτερεύουσες περιπτώσεις, πολλαπλασιαστικό και αναλογικό κλπ. (πίν. 7.4.1, 7.4.2).

Από τα απόλυτα αριθμητικά, δηλαδή τα *nje*, *dy*, *tre*, *katër*... (= ένα, δύο, τρία, τέσσερα...) το τρία παρουσιάζει δύο τύπους, αντιστοίχως ως *tre* (για το αρσενικό) και ως *tri* (για το θηλυκό), πράγμα που παρατηρείται και στα παράγωγά του όπως π.χ. στα

tridhjeté e tre (= τριαντατρείς, π.χ. άνδρες)

tridhjeté e tri (= τριαντατρείς, π.χ. γυναίκες)

Αυτά τα απόλυτα αριθμητικά προηγούνται των αντιστοίχων ουσιαστικών, όπως συμβαίνει σε όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες. Έτσι πχ δημιουργούνται οι τύποι *një student*, *dy studenté*, *tre studenté* (= ένας σπουδαστής, δύο σπουδαστές, τρεις σπουδαστές) και *një lule*, *dy lule*, *tri lule* (= ένα άνθος, δύο άνθη, τρία άνθη).

7.5. Οι σύνθετες μορφές των απολύτων αριθμητικών σχηματίζονται — από το *njézet* (= είκοσι) και πάνω — με την παρεμβολή του βοηθητικού μορίου *e* μεταξύ δεκάδων και μονάδων ή εκατοντάδων και μονάδων κλπ. Πχ.

njézet e njé (= εικοσιένα)

njézet e dy (= εικοσιδύο)

tridhjeté e njé (= τριανταένα)

néntédjeté e pesé (= ενενηνταπέντε)

Αντίστοιχα σχηματίζονται οι μορφές

njëqind e dy (= εκατόν δύο)

dyqind e njézet (= εκατόν είκοσι)

gjashtëqind e tétëmbédhjeté (= εξακόσια δεκαοκτώ).

Χωρίς να υπάρχει εικοσαδικό σύστημα αρίθμησης, η αλβανική διατηρεί εντούτοις και την αρχέγονη μορφή της εικοσάδας (όπως συμβαίνει και στα γαλλικά με ορισμένα παράγωγα του 80) και συγκεκριμένα στους αριθμούς είκοσι (20) και σαράντα (40) και στα μοναδιαία παράγωγά τους. Έτσι δίπλα στις μορφές *njézet*, *njézet e njé*, *njézet e dy* (= είκοσι, εικοσιένα, εικοσιδύο) σχηματίζονται το *dyzet* (= σαράντα, δηλαδή δυο εικοσάδες) και το *dyzet e njé* (= σαρανταένα) και *dyzet e dy* (= σαρανταδύο). Το φαινόμενο αυτό δεν παρατηρείται στα άλλα πολλαπλάσια του είκοσι ή του σαράντα. Έτσι το εξήντα λέγεται *gjashtëdhjeté* (= έξι δεκάδες) και όχι *trezet*.

7.6. Τα τακτικά αριθμητικά (= *trështoré*) θεωρούνται ως κατ' εξοχήν επίθετα και έχουν κατάληξη *-é* και για τα δυο γένη (στον ενικό), ενώ παράλληλα παίρνουν πάντοτε το πρόσθετο βοηθητικό άρθρο (*i*, *e*) όπως συμβαίνει και με τα υπόλοιπα επίθετα σε *-é*. Έτσι πχ πλάι στους τύπους *i paré*, *e paré* (= πρώτος, πρώτη) υπάρχουν οι συνδυασμοί *studenti i pare* (= ο πρώτος σπουδαστής), *bija e treté* (= η τρίτη κόρη), *dita e pesté* (= η πέμπτη ημέρα) κλπ.

7.3.1. Επίθετο με ουσιαστικό
(γένους αρσενικού)

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ο	djalé i miré	djem té miré
Γ	i (e) djali té miré	i (e) djemve té miré
Δ	djali té miré	djiemve té miré
ΑΙ	djalé té miré	djem té miré
ΠΡ	... djali té miré	... djemve té miré

djalé i miré (= καλός νέος)

7.3.2. Επίθετο με ουσιαστικό
(γένους θηλυκού)

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ο	lule ebukur	lule té bukura
Γ	i (e) luleje té bukur	i (e) luleve té bukura
Δ	luleje té bukur	luleve té bukura
ΑΙ	lule té bukur	luleve té bukura
ΠΡ	... luleje té bukur	... luleve té bukura

lule e bukur (= ωραίο άνθος)

7.4.1.

Απόλυτα αριθμητικά

1 një	70 shtatédhjeté
2 dy	71 shtatédhjeté e një
3 tre, tri	80 tetédhjete
4 katér	81 tetédhjeté e një
5 pesé	90 nëntédhjeté
6 gjashtë	91 nëntédhjeté e një
7 shtaté	100 njëqind
8 teté	101 njëqind e një
9 nënté	102 njëqind e dy
10 dhjeté	110 njëqind e dhjeté
11 njëmbédhjeté	120 njëqind e njëzet
12 dymbédhjeté	130 njëqind e tridhjeté
13 trembédhjeté	140 njëqind e dyzet
14 katërmbédhjeté	150 njëqind e pesédhjeté
15 pesëmbédhjeté	160 njëqind e gjashtëdhjeté
16 gjashtëmbédhjeté	170 njëqind e shtatédhjeté
17 shtatëmbédhjeté	180 njëqind e tetédhjeté
18 tetëmbédhjeté	190 njëqind e nëntédhjeté
19 nëntëmbédhjeté	200 dyqind
20 njëzet	300 treqind
21 njëzet e një	400 katërqind
22 njëzet e dy	500 pesëqind
30 tridhjeté	600 gjashtëqind
31 tridhjeté e një	700 shtatëqind
40 dyzet	800 tetëqind
41 dyzet e një	900 nëntëqind
50 pesédhjeté	1000 një mijé
51 pesédhjeté e një	1100 një mijé e njëqind
60 gjashtëdhjeté	1200 një mijé e dyqind
61 gjashtëdhjete e një	1.000.000 një milion

7.4.2. Τακτικά αριθμητικά

πρώτος	paré	όγδοος	teté
δεύτερος	dyté	ένατος	nénté
τρίτος	treté	δέκατος	dhjeté
τέταρτος	katért	ενδέκατος	njembédhjeté
πέμπτος	pesté	εικοστός	njézeté
έκτος	gjashtë	εκατοστός	njëqindté
έβδομος	shtaté	χιλιοστός	njémijté

Σημ. Πάντοτε με προτασσόμενο το βοηθητικό άρθρο (i, e), πχ i paré (= πρώτος), e paré (= πρώτη) κ.λ.π.

8. Αντωνυμίες

8.1. Η αντωνυμία (= *réremé*), δηλαδή η λέξη εκείνη που χρησιμοποιείται, όπως και στην ελληνική, στη θέση κάποιου ουσιαστικού ή επιθέτου, μπορεί να είναι προσωπική, όπως το uné (= εγώ), κτητική, όπως το joné (= δικός μας), δεικτική όπως το ky (= ετούτος), ερωτηματική όπως το kush? (= ποιος;) κλπ. Στις πιο σημαντικές περιλαμβάνονται οι προσωπικές αντωνυμίες, οι δεικτικές, οι ερωτηματικές και οι κτητικές.

8.2. Όπως και στην ελληνική, έτσι και στην αλβανική οι προσωπικές αντωνυμίες (= *réremrat vetoré*) χαρακτηρίζονται από τρεις τύπους που δηλώνουν το πρώτο (I), το δεύτερο (II) ή το τρίτο πρόσωπο (III), τόσο για τον ενικό όσο και για τον πληθυντικό αριθμό.

Έτσι πχ η αντωνυμία uné (= εγώ) κάνει στον πληθυντικό ne (= εμείς), η ti (= εσύ) κάνει ju (= σεις) και η ai, ajo (= αυτός, αυτή) κάνει ata, ato (= αυτοί, αυτές).

Δεδομένου ότι αποτελούν πανάρχαιους γραμματικούς τύ-

πους, όπως εξάλλου συμβαίνει σε όλες σχεδόν τις γλώσσες, κλίνονται κατά ιδιόμορφο τρόπο. Έτσι πχ οι του I και του II προσώπου δεν έχουν γενική (τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό) ενώ στην αιτιατική και στη δοτική έχουν δύο τύπους, όπως *mu*, *mé* (= εμένα, με), *ne*, *na* (= εμάς, μας).

Η προσωπική αντωνυμία για το τρίτο πρόσωπο διακρίνεται και κατά γένος και χαρακτηρίζεται και από την ύπαρξη γενικής, πχ. το *ai* (= αυτός) γίνεται *ajo* (= αυτή) και στη γενική είναι αντίστοιχα *i*, *e atij* (= αυτού) και *i*, *e asaj* (= αυτής). (πίν. 8.2.1 — 8.2.4).

8.3. Οι δεικτικές αντωνυμίες (= *réremrat détoré*) παρουσιάζουν, όπως και στην ελληνική, όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των επιθέτων, με όλες τις ιδιομορφίες που προέρχονται από την πολύ συχνή χρήση τους.

Πχ το *ky*, *kjo* (= ετούτος, ετούτη) κάνει, αντίστοιχα, στον πληθυντικό *κέτα*, *κέτο* (= ετούτοι, ετούτες), στον ενικό της γενικής κάνει *κέtij*, *κέςaj* (= ετούτου, ετούτης) και στον πληθυντικό *κέtyre* (= ετούτων) και για τα δυο γένη, με προτασσόμενο πάντοτε το βοηθητικό μόριο *i*, *e*.

Όπως συνηθώς συμβαίνει, οι καταλήξεις της γενικής, της δοτικής και της προθετικής (αφαιρετικής), κατά κανόνα συμπίπτουν (πίν: 8.3.1).

8.4. Οι κτητικές αντωνυμίες (= *réremrat pronoré*), διακρίνονται σε πάρα πολλές παραλλαγές, κατά πρόσωπο, αριθμό και γένος. Πχ *im*, *ime* (= δικός μας, δική μας), *jote*, *yt* (= δικός του, δική του) κλπ.

Έτσι σχηματίζονται πχ. οι φράσεις
shoku im (= ο σύντροφός μου)
shoqia ime (= η συντρόφισσά μου)
shokét e mi (= οι σύντροφοί μου)
shokét tané (= οι σύντροφοί μας)

Ιδιόμορφη είναι, στις αντωνυμίες αυτές, και η κλίση κατά πτώση και αριθμό πίν. 8.4.1.). Σαν παράδειγμα, το im (= δικός μου) κάνει, στις πλάγιες πτώσεις του ενικού, tim ενώ το ime (= δική μου) κάνει time στην αιτιατική και sime στις λοιπές πτώσεις (γενική, δοτική και προσθετική), πάντοτε με τη χρήση και κάποιου βοηθητικού μορίου (i, e, τέ').

8.5. Οι ερωτηματικές αντωνυμίες (= réremrat pyetés) συνοδεύονται πάντοτε από το ερωτηματικό σημείο (?) και παρουσιάζουν πολλές παραλλαγές.

Στις κυριότερες περιλαμβάνονται οι δύο μορφές cili(?) και kush(?), που και οι δυο αντιστοιχούν στο «ποιος(;)», με τη διαφορά ότι η δεύτερη είναι κυρίως δεικτική ερωτηματική, όπως στη φράση

kush erdhi ? (= ποιός ήρθε;)

που, ακριβέστερα, σημαίνει «ποιός είναι αυτός που ήρθε;».

Η kush (?) έχει κοινό τύπο (πίν. 8.5.1) και για τα δυο γένη και υπάρχει μόνο στον ενικό αριθμό, διακρίνεται όμως κατά πτώση σε τρεις μορφές, δηλαδή kush (?) στην ονομαστική, ké (?) στην αιτιατική και kujt (?) στις λοιπές πτώσεις (δηλαδή στη γενική, στη δοτική και στην προσθετική).

Η ερωτηματική αντωνυμία cili (?) διακρίνεται και κατά γένος και κατά αριθμό. Έτσι στον ενικό του θηλυκού κάνει cila (?) (= ποιά;) και στον πληθυντικό cilét, cilat (?) (= ποιοί, ποιές;)

8.2.1. Προσωπικές αντωνυμίες

Προσ.	Ενικός	Πληθυντικός
I	uné (= εγώ)	ne (= εμείς)
II	ti (= εσύ)	ju (= σεις)
III	ai (= αυτός)	ata (= αυτοί)
III	ajo (= αυτή)	ato (= αυτές)

8.2.2. Προσωπική αντωνυμία une (= εγώ)		
	Ενικός	Πληθυντικός
Ο	uné	ne
Γ	—	—
Δ	mua, mé	neve, na
ΑΙ	mua, mé	ne, na
ΠΡ	meje	nesh

8.2.3. Προσωπική αντωνυμία ti (= εσύ)		
	Ενικός	Πληθυντικός
Ο	ti	ju
Γ	—	—
Δ	ty, té	juve, ju
ΑΙ	ty, té	ju, ju
ΠΡ	teje	jush

8.2.4. Προσωπική αντωνυμία ai, ajo (= αυτός, αυτή)				
	Ενικός		Πληθυντικός	
	αρσ.	θηλ.	αρσ.	θηλ.
Ο	ai	aji	ata	ato
Γ	atij	asaj	atyre	atyre
Δ	atij, i	asaj, i	atyre, u	atyre, u
ΑΙ	até, e	até, e	ata, i	ato, i
ΠΡ	atij	asaj	atyre	atyre

Σημ. Στη γενική προτάσσεται βοηθητικό μόριο (i, e)

8.3.1. Δεικτική αντωνυμία
ky, kjo (= ετούτοις, ετούτη)

	Ενικός		Πληθυντικός	
	αρσ.	θηλ.	αρσ.	θηλ.
Ο	ky	kjo	kéta	kéto
Γ	kétij	késaj	kétyre	kétyre
Δ	kétij	késaj	kétyre	kétyre
ΑΙ	kété'	kété'	kéta	kéto
ΠΡ	kétij	késaj	kétyre	kétyre

Σημ. Στη γενική προτάσσεται βοηθητικό μόριο (i, e)

8.4.1. Προσωπική αντωνυμία imi, imja
(= δικός μου, δικιά μου)

imi (= ο δικός μου),	imja (= η δικιά μου) im, me (= μου)
të mité' (= οι δικοί μου),	té miat (= οι δικές μου) e mi, e mia (= μου)
shoku im shoqja ime	(= ο σύντροφός μου) (= η συντρόφισσά μου)
shokét e mi shoqet e mia	(= οι σύντροφοί μου) (= οι συντρόφισσές μου)

8.5.1. Ερωτηματική αντωνυμία kush (?) (= ποιός ;)		
Ονομαστική	kush ?	ποιός ;
Γενική	kujt (i, e) ?	τίνος;
Δοτική	kujt ?	σε ποιόν;
Αιτιατική	ké ?	ποιόν ;
Προθετική	(after) kujt ?	(κοντά σε) ποιόν;

9. Ρήματα

9.1. Το ρήμα (= *folje*), διακρίνεται κυρίως με βάση τη συζυγία (= *zgjedhim*) σε δυο μεγάλες κατηγορίες, συγκεκριμένα στην πρώτη (I) συζυγία και στην δεύτερη (II).

Στην I περιλαμβάνονται τα ρήματα που στην θεμελιώδη μορφή τους (δηλαδή στο πρώτο πρόσωπο του ενικού του ενεστώτα της οριστικής) έχουν κατάληξη — j και πιο συγκεκριμένα καταλήξεις — aj, — ej, — ij κλπ. Τέτοια ρήματα είναι πχ τα laj (= πλένω), qai (= κλαίω), blej (= αγοράζω), arrij (= φθάνω), gjej (= βρίσκω), hyj (= εισέρχομαι), bëj (= κάνω) κλπ (πίν. 9.1.1).

Στην II συζυγία περιλαμβάνονται τα ρήματα που στην θεμελιώδη μορφή τους έχουν καταλήξεις σε σύμφωνο και κυρίως σε — l, — rr, — s, — dh, — h, — k κλπ. Τέτοια ρήματα είναι πχ. τα dal (= εξέρχομαι), marr (= παίρνω), shes (= πουλώ), hedh (= ρίχνω), njoh (= γνωρίζω), ndjek (= ακολουθώ).

Όπως συμβαίνει και στην ελληνική, έτσι και στην αλβανική πάμπολλα ρήματα χαρακτηρίζονται ως ανώμαλα και μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται και τα βοηθητικά jam (= είμαι) και kam (= έχω).

9.2. Ως προς την έγκλιση (= *mënyrë*) ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει, όπως και στην ελληνική, η οριστική (= *mënyra*

déftore). Διαφοροποιούνται όμως, από τη θεμελιώδη αυτή έγκλιση, η υποτακτική (= lidhore), η υποθετική (= kushtore), η ευκτική (= déshirore), η προστακτική (= urdhéore) και η θαυμαστική, που χαρακτηρίζεται και ως κλητική (= habitore).

Παράλληλα, για κάθε ρήμα υπάρχει απαρέμφατο (= paskajore), μετοχή (= rjesore) και γερούνδιο (= rërcjellore).

9.3. Το βοηθητικό ρήμα *jam* (= είμαι), θεμελιώδες και καθαρά ινδοευρωπαϊκής προέλευσης, κλίνεται κατά ιδιάζοντα τρόπο. Στις δυο βασικές μορφές (που για την αλβανική είναι το πρώτο πρόσωπο του ενικού του ενεστώτα της οριστικής και η μετοχή) κάνει αντίστοιχα *jam*, *qenë* (= είμαι, ών). Η μετοχή αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για την αλβανική, διότι με αυτήν σχηματίζονται οι διάφοροι σύνθετοι χρόνοι, όπως είναι ο παρακείμενος, ο τετελεσμένος μέλλων κλπ.

Ειδικά για το βοηθητικό αυτό ρήμα είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι δεν υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία με τα ελληνικά, ενώ υπάρχει με άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Έτσι πχ το ρήμα «είμαι» δεν έχει στη νεοελληνική ούτε παρακείμενο, ούτε υπερσυντέλικο, ούτε αόριστο, ενώ οι χρόνοι αυτοί υπάρχουν και στην ιταλική και στη γαλλική και στην αλβανική.

Χαρακτηριστικά, το *jam* κάνει στον ενεστώτα *jam*, *je*, *ësh-të* ... (= είμαι, είσαι, είναι [εστί] ...), στον μέλλοντα κάνει *do te jem*, *do të jesh* ... (= θα είμαι, θα είσαι ...), στον παρακείμενο *kam qenë*, *ke qenë* ... (= έχω υπάρξει, έχεις υπάρξει...) κλπ (πίν. 9.2.1, 9.3.1 — 9.3.3).

9.4. Ομοίως το βοηθητικό ρήμα *kam* (= έχω) κάνει *ra-sur* (= έχων) στην μετοχή, που, όπως και σε όλα τα ρήματα, αποτελεί βοηθητικό στοιχείο για πολλούς παράγωγους χρόνους.

Η μή ομαλότητα συνεχίζεται και στο ρήμα αυτό και έτσι πχ στην οριστική του ενεστώτα σχηματίζονται οι μορφές *kam*,

ke, ka, kemi ... (= έχω, έχεις, έχει, έχουμε ...), ενώ ο μέλλων είναι do té kem, do té kesh ... (θα έχω, θα έχεις ...), ο παρακείμενος kam pasur, ο υπερσυντέλικος kisha pasur κλπ (πίν. 9.4.1 — 9.4.3).

9.5. Κατά κανόνα η διαφοροποίηση κατά χρόνο (= *kohé*) ακολουθεί μια κανονική σειρά.

Έτσι ο μέλλων (= *e ardhshme*) σχηματίζεται περιφραστικά όπως και στα νεοελληνικά, με τον βοηθητικό μοριακό συνδυασμό do té (= θα), πχ do té rupoj (= θα εργασθώ). Όμως περιφραστικά σχηματίζονται και ο παρακείμενος (= *e kryer*), ο υπερσυντέλικος (= *e kryer e ploté*), ο τετελεσμένος μέλλων (= *e ardhshme e rëparme*) κλπ, όπως φαίνεται από τους τύπους

kam rupuar (= έχω εργασθεί)

kisha rupuar (= είχα εργασθεί)

do té kem rupuar (= θα έχω εργασθεί).

Χαρακτηριστικός χρόνος της αλβανικής είναι ο λεγόμενος τετελεσμένος αόριστος (= *e kryer e tejshkuar*), που δεν έχει τον αντίστοιχό του στη νεοελληνική. Πχ η φράση

rata rupuar (= έσχον εργασθεί)

θα μπορούσε να αποδοθεί μόνο με τη χρήση του βοηθητικού αρχαίου αορίστου (έσχον) αντί του παρατατικού (είχον).

Χωρίς περίφραση σχηματίζονται ο ενεστώτας (= *e tashme*), ο παρατατικός (= *rakryer*) και ο αόριστος (= *e kryer e thjeshtë*), πχ rupoj (= εργάζομαι), rupoja (= εργαζόμουν), rupoja (= εργάστηκα) (πίν. 9.5.1, 9.5.2).

9.6. Όπως στις πιο πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες, και στην αλβανική τα ρήματα χαρακτηρίζονται και από την ιδιότητα της διάθεσης (*φωνής*), που μπορεί να είναι είτε ενεργητική είτε παθητική (αντιστοίχως *trajta veprore* και *trajta rësore*).

Η καθαρά ελληνική μέση διάθεση ταυτίζεται, πρακτικά, με την παθητική.

Η διαφορά ενεργητικής και παθητικής υποδηλώνεται με αλλαγή στις καταλήξεις. Έτσι πχ από το *çliroj* (= ελευθερώνω) σχηματίζεται το *çlirohëm* (= ελευθερώνομαι), από το *rërgatit* (= δοκιμάζω) σχηματίζεται το *rërgatitem* (= δοκιμάζομαι), από το *ngre* (= σηκώνω) το *ngrihem* (= σηκώνομαι), αλλά από το *fitoj* (= κερδίζω) σχηματίζεται το *fitohet* (= κερδίζομαι), με κατάληξη —et και όχι πια —em (πίν. 6.9.1, 6.9.2).

9.7. Σε ευρύτατη χρήση βρίσκεται η τυπικώς αλβανική μετοχή (= *pjesore*) που ταυτίζεται, στη δομή της, τόσο στην ενεργητική όσο και στην παθητική διάθεση, όπως πχ μπορεί να παρατηρηθεί στους τύπους

afruar (= πλησιάζων, πλησιαζόμενος)
rërgatitur (= δοκιμάζων, δοκιμαζόμενος)

Η ευρύτατη χρήση της μετοχής οφείλεται στο γεγονός ότι με αυτήν σχηματίζονται πολλοί σύνθετοι χρόνοι, όπως ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος κλπ, τόσο για την ενεργητική όσο και για τη μέση διάθεση (μέση φωνή).

Έτσι πχ από τον τύπο *afruar* σχηματίζονται οι συνδυασμοί

kam afruar (= έχω πλησιάσει)
kisha afruar (= είχα πλησιάσει)

αλλά και

jam afruar (= έχω πλησιασθεί)
isha afruar (= είχα πλησιασθεί)

Η βοηθητική χρήση αυτής της μετοχής σε πολλούς παράγωγους χρόνους, χρήση κοινή και σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, αποτελεί την αιτία που πολλοί έλληνες της διασποράς (πρόσφυγες, μετανάστες, άποικοι, έποικοι κλπ), που δεν γνωρίζουν καλά τα ελληνικά, χρησιμοποιούν λανθασμένη σύνταξη σε φράσεις όπως «θα είμαι πηγαιμένος (= θα πάω, θα έχω πάει)», ή «είμαι φαγωμένος (= έχω φάει)» κλπ.

9.8. Στην πλατύτερη έννοια της μετοχής υπάγεται και το γερούνδιο (= *pércjellore*) που αντιστοιχεί στη νεοελληνική μετοχή σε —ας (όπως τρώγοντας, δουλεύοντας, πηγαίνοντας κλπ).

Σε αντίθεση όμως με τη νεοελληνική, το γερούνδιο της αλβανικής διαφοροποιείται για την ενεργητική και την παθητική (μέση) διάθεση, ενώ στα νεοελληνικά υπάρχει μόνο σε ενεργητική διάθεση, μια που για τη μέση η απόδοση είναι περιφραστική. Πχ από το *afroj* (= πλησιάζω) προκύπτει το ενεργητικό γερούνδιο *duke afruar* (= πλησιάζοντας) και το παθητικό *duke u afruar* (= όντας πλησιαζόμενος).

9.9. Ως πολύ παλαιά γλώσσα, η αλβανική χαρακτηρίζεται από έναν μεγάλο αριθμό ανωμάτων ρημάτων (= *folje të parregullta*). Τέτοια ρήματα είναι πολλά, εκτός από τα καθαρώς βοηθητικά *jam* (= είμαι) και *kam* (= έχω).

Έτσι ανώμαλα είναι και τα *flas* (= ομιλώ), *ha* (= τρώγω), *ri* (= πίνω) κλπ, η ανωμαλία τους όμως συνίσταται όχι τόσο στην ύπαρξη ποικιλίας ριζών όσο στον μή κανονικό τρόπο κλίσης. Πχ το *ri* (= πίνω) δεν αλλάζει κατάληξη στα τρία πρόσωπα του ενικού στον ενεστώτα της οριστικής, μένει δηλαδή *ri* (= πίνω, πίνεις, πίνει) και το ίδιο συμβαίνει με το *ha* (= τρώγω, τρως, τρώει).

Αντίθετα το *vij* (= έρχομαι) στον αόριστο αλλάζει ρίζα και γίνεται *erdha*, *erdhe*, *erdhi* (= ήρθα, ήρθες, ήρθε) και το ίδιο συμβαίνει με το *rii* (= κάθομαι) που γίνεται *ndenja*, *ndenje*, *ndenji* (= κάθησα, κάθησες, κάθησε) ή με το *bie* (= πέφτω) που γίνεται *rashé*, *re*, *ra* (= έπεσα, έπεσες, έπεσε). (πίν. 9.9.1).

9.1.1. Συζυγίες ρημάτων

		Καταλήξεις	Ρήματα
I	—aj, —ej, —ij ...		laj (= πνέω) qaj (= κλαίω) paguaj (= πληρώνω) blej (= αγοράζω) gjej (= βρίσκω) kërcej (= χορεύω) arrij (= φθάνω) bëj (= κάνω) hyj (= εισέρχομαι)
II	—l, —r, —s, —dh...		dal (= εξέρχομαι) marr (= παίρνω) shes (= πουλώ) hedh (= ρίχνω) hjoh (= γνωρίζω) ndjek (= ακολουθώ) sjell (= φέρνω) nxierr (= έλκω) mbjell (= φυτεύω)

9.2.1. Εγκλίσεις ρημάτων
(1. πρόσ. ενικού ενεστώτα)

Έγκλιση	Ενεργητική φωνή	Παθητική φωνή
I. Συζυγία:	afroj (= πλησιάζω)	
Οριστική	afroj	afrohem
Υποτακτική	té afroj	té afrohem
Υποθετική	do té afroja	do té afrohesha
Ευκτική	afrofsha	u afrotsha
Κλητική	afruakam	u afruakam
Προστακτ. (2. πρ.)	afro	afrohu
Μετοχή	afruar	afruar
Γερούνδιο	duke afruar	duke u afruar
Απαρέμφατο	pér té afruar	pér t'u afruar
II. Συζυγία	pérgatit (= δοκιμάζω)	
Οριστική	pérgatit	pérgatitem
Υποτακτική	té pérgatit	té pergatitem
Υποθετική	do te pérgatitja	do té pérgatitesha
Ευκτική	pérgatitsha	u pérgatitsha
Κλητική	pérgatitkam	u pérgatitkam
Προστακτ. (2. πρ.)	pérgatit	pérgatitu
Μετοχή	pérgatitur	pérgatitur
Γερούνδιο	duke pérgatitur	duke u pérgatitur
Απαρέμφατο	pér té pérgatitur	pér t'u pérgatitur

9.3.1. Ρήμα jam (= είμαι) (α')

Οριστική ενεστώτα Μετοχή	jam qené'
Γερούνδιο Απαρέμφατο	duke qené' pér té' qené'
Προστακτική	ji

9.4.1. Ρήμα kam (= έχω) (α')

Οριστική ενεστώτα Μετοχή	kam pasur
Γερούνδιο Απαρέμφατο	duke pasur pér té' pasur
Προστακτική	ki

9.3.2. Ρήμα jam (= είμαι) (β')

Οριστική	Ενεστώς Παρατατικός Αόριστος Μέλλων Παρακείμενος Υπερσυντέλικος Τετελ. αόριστος Τετελ. μέλλων	jam isha qeshé do té jem kam qené kisha qené pata qené do té kem qené
Υποτακτική	Ενεστώς Παρατατικός Παρακείμενος Υπερσυντέλικος	té jem té isha té kem qené té kisha qené
Υποθετική	Ενεστώς Παρακείμενος	do té isha do té kisha qené
Ευκτική	Ενεστώς Παρακείμενος	qofsha paça qené
Κλητική	Ενεστώς Παρατατικός Παρακείμενος Υπερσυντέλικος	qenkam qenkésha pasham qené paskésha qené

9.3.3. Ρήμα jam (= είμαι) (γ')

Οριστική Ενεστώς		Μέλλον	Αόριστος	Παρακείμενος
1.	jam	do té jem	qeshé	kam qené
2.	je	do té jesh	qe	ke qené
3.	éshté	do té jeté	qe	ka qené
1.	jemi	do té jemi	qemé	kemi qené
2.	jeni	do té jeni	qeté	keni qené
3.	jané	do té jené	qené	kane qené
Υποτακτική Ενεστώς		Παρατατικός	Προστακτική Ενεστώς	
1.	té jem	té isha	—	
2.	té jesh	té ishe	ji	
3.	té jeté	té ishte	—	
1.	té jemi	té ishim	—	
2.	té jeni	té ishit	jini	
3.	té jené	té ishin	—	

9.4.2. Ρήμα kam (= έχω) (β')

Οριστική	Ενεστώς	kam
	Παρατατικός	kisha
	Αόριστος	pata
	Μέλλων	do té kem
	Παρακείμενος	kam pasur
	Υπερσυντέλικος	kisha pasur
	Τετελ. αόριστος	pata pasur
	Τετελ. μέλλων	do té kem pasur

Υποτακτική	Ενεστώς	té kem
	Παρατατικός	té kisha
	Παρακείμενος	té kem pasur
	Υπερσυντέλικος	té kisha pasur

Υποθετική	Ενεστώς	do té kisha
	Παρακείμενος	do té kisha pasur

Ευκτική	Ενεστώς	paça
	Παρακείμενος	paça pasur

Κλητική	Ενεστώς	paskam
	Παρατατικός	pakesha
	Παρακείμενος	paskam pasur
	Υπερσυντέλικος	pakesha pasur

9.4.3. Ρήμα kam (= έχω) (Υ')

Οριστική Ενεστώς		Μέλλων	Αόριστος	Παρακείμενος
1.	kam	do té' kem	pata	kam pasur
2.	ke	do té' kesh	pate	ke pasur
3.	ka	do té' kete	pati	ka pasur
1.	kemi	do té' kemi	patém	kemi pasur
2.	keni	do té' keni	patét	keni pasur
3.	kane	do té' kené'	patén	kané' pasur
Υποτακτική Ενεστώς		Παρατατικός	Προστακτική Ενεστώς	
1.	té' kem	té' kisha	—	
2.	té' kesh	té' kisha	ki	
3.	té' keté'	té' kishite	—	
1.	té' kemi	té' kishim	—	
2.	té' keni	té' kishit	kini	
3.	té' kené'	té' kishin	—	

9.5.1. I Συζυγία (ενεργητική φωνή)
Ρήμα punoj (= εργάζομαι)

	Οριστική Ενεστώς	Μέλλων	Αόριστος	Παρακείμενος
1.	punoj	do t' punoj	punova	kam punuar
2.	punon	do t' punosh	punove	ke punuar
3.	punon	do t' punojé	punoi	ka punuar
1.	punojmé	do t' punojmé	punuam	kem punuar
2.	punoni	do t' punoni	punuat	keni punuar
3.	punojnë	do t' punojné	punuan	kané punuar
	Υποτακτική Ενεστώς	Παρακείμενος	Ευκτική Ενεστώς	Παρακείμενος
1.	t' punoj	t' kem punuar	punofsha	paça punuar
2.	t' punosh	t' kesh punuar	punofsh	paç punuar
3.	t' punojé	t' keté punuar	punofté	pasté punuar
1.	t' punojmé	t' kemi punuar	punofshim	paçim punuar
2.	t' punoni	t' keni punuar	punofshi	paçi punuar
3.	t' punojné	t' kené punuar	punofshin	paçin punuar
Προστακτική:	puno, punoni			
Μετοχή:	punuar			
Γερούνδιο:	duke punuar			
Απαρέμφατο:	për t' punuar			

9.5.2. II Συζυγία (ενεργητική φωνή)
Ρήμα hap (= ανοίγω)

	Οριστική Ενεστώς	Μέλλων	Αόριστος	Παρακείμενος
1.	hap	do té hap	hapa	kam hapur
2.	hap	do té hapésh	hape	ke hapur
3.	do te hapé	do te hapé	hapi	ka hapur
1.	hapim	do té hapim	hapém	kemi hapur
2.	hapni	do té haphi	hapét	keni hapur
3.	hapin	do té hapin	hapén	kané hapur

	Υποτακτική Ενεστώς	Παρακείμενος	Ευκτική Ενεστώς	Παρακείμενος
1.	te hap	té kem hapur	hapsha	paça hapur
2.	te hapésh	té kesh hapur	hapsh	paç hapur
3.	te hapé	té keté hapur	hapté	pasté hapur
1.	te hapim	té kemi hapur	hapshim	paçim hapur
2.	te hapni	té keni hapur	hapshi	paçi hapur
3.	te hapin	té kemé hapur	hapshin	paçin hapur

Προστακτική: hap, hapni
Μετοχή: hapur
Γερούνδιο: duke hapur
Απαρέμφατο: pér té hapur

9.6.1. I Συζυγία (παθητική φωνή)
Ρήμα lahem (= πλένομαι)

	Οριστική Ενεστώς	Μέλλων	Αόριστος	Παρακείμενος
1.	lahem	do té' lahem	u lava	jam laré'
2.	lashsh	do té' lahesh	u lave	je laré'
3.	lahet	do té' lahet	u la	éshté' laré'
1.	lahemi	do té' lahemi	u lamé'	jemi laré'
2.	laheni	do té' laheni	u laté'	jeni laré'
3.	lahen	do té' lahen	u lané'	jané' laré'

	Υποτακτική Ενεστώς	Παρακείμενος	Ευκτική Ενεστώς	Παρακείμενος
1.	té' lahem	té' jem laré'	u lafsha	qofsha laré'
2.	té' lahesh	té' jesh laré'	u lafsh	qosh laré'
3.	té' lahet	té' jeté' laré'	u lafté'	qofte laré'
1.	té' lahemi	té' jemi laré'	u lafshim	qofshim laré'
2.	té' laheni	té' jeni laré'	u lafshi	qofshi laré'
3.	té' lahen	té' jené' laré'	u lafshin	qofshin laré'

Προστακτική: lahu, lahuni

Μετοχή: laré'

Γερούνδιο: duke u laré'

Απαρέμφατο: pér t' u laré'

9.6.2. II Συζυγία (παθητική φωνή)
 Ρήμα *pérgatitem* (= ετοιμάζομαι)

Οριστική Ενεστώς	Μέλλων	Αόριστος	Παρακείμενος
---------------------	--------	----------	--------------

1.	<i>pérgatitem</i>	do té <i>pérgatitem</i>	u <i>pérgatita</i>	jam <i>pérgatitur</i>
2.	<i>pérgatitesh</i>	do té <i>pérgatitesh</i>	u <i>pérgatite</i>	je <i>pérgatitur</i>
3.	<i>pérgatitet</i>	do té <i>pérgatitet</i>	u <i>pérgatit</i>	është <i>pérgatitur</i>
1.	<i>pérgatitemi</i>	do té <i>pérgatitemi</i>	u <i>pérgatitém</i>	jemi <i>pérgatitur</i>
2.	<i>pérgatiteni</i>	do té <i>pérgatiteni</i>	u <i>pérgatitét</i>	jeni <i>pérgatitur</i>
3.	<i>pérgatiten</i>	do té <i>pérgatiten</i>	u <i>pérgatitén</i>	janë <i>pérgatitur</i>

Υποτακτική Ενεστώς	Παρακείμενος	Ευκτική Ενεστώς	Παρακείμενος
-----------------------	--------------	--------------------	--------------

1.	té <i>pérgatitem</i>	té jem <i>pérgatitur</i>	u <i>pérgatitsha</i>	qofsha <i>pérgatitur</i>
2.	té <i>pérgatitesh</i>	té jesh <i>pérgatitur</i>	u <i>pérgatitsh</i>	qofsh <i>pérgatitur</i>
3.	té <i>pérgatitet</i>	té jetë <i>pérgatitur</i>	u <i>pérgatittë</i>	qoftë <i>pérgatitur</i>
1.	té <i>pérgatitemi</i>	té jemi <i>pérgatitur</i>	u <i>pérgatitshim</i>	qofshim <i>pérgatitur</i>
2.	té <i>pérgatiteni</i>	té jeni <i>pérgatitur</i>	u <i>pérgatitshi</i>	qofshi <i>pérgatitur</i>
3.	té <i>pérgatiten</i>	te jenë <i>pérgatitur</i>	u <i>pérgatitshin</i>	qofshin <i>pérgatitur</i>

Προστακτική: *pérgatitu*, *pérgatituni*

Μετοχή: *pérgatitur*

Γερούνδιο: *duke u pérgatitur*

Απαρέμφατο: *pér t' u pérgatitur*

9.9.1. Ανώμαλα ρήματα

Οριστική Ενεστώς		Αόριστος	Μετοχή	Προστακτική
flas	(= ομιλώ)	fola	folur	fol, flishi
ha	(= τρώγω)	héngra	ngréné'	ha, ha
pi	(= πίνω)	piva	piré'	pi, pini
eci	(= βαδίζω)	eca	ecur	ec, ecni
shoh	(= βλέπω)	pashé'	paré'	shih, shihni
jap	(= δίνω)	dhashtë'	dhéné'	jep, jepni
them	(= λέγω)	thashé'	théné'	thuj, thoni
bie	(= πέφτω)	rashé'	rené'	bjer, bini
lé'	(= αφήνω)	lashé'	lené'	lér, lini
vé'	(= θέτω)	vura	véné'	vér, vini
vij	(= έρχομαι)	erdha	ardhur	eja, ejani
rri	(= κάθομαι)	ndenja	ndenjur	rri, rrini
dua	(= αγαπώ)	desha	dashur	duaj, doni
pres	(= περιμένω)	prita	pritur	prit, prisni
fle	(= κοιμάμαι)	fjeta	fjetur	fli, flini
pyes	(= ερωτώ)	pyeta	pyetur	pyet, pyesni
di	(= γνωρίζω)	dita	ditur	di, dini
thérras	(= καλώ)	thirra	thirrur	thirr, thérrisni
zbres	(= κατεβαίνω)	zbrita	zbritur	zbrit, zbrisni
pres	(= κόβω)	preva	préré'	pre, prisni
vdes	(= πεθαίνω)	vdiqa	vdekur	vdis, vdisni
vras	(= φονεύω)	vrava	vraré'	vrit, vritni
ndiej	(= αισθάνομαι)	ndjeva	ndier	ndiej, ndieni
shpie	(= φέρω)	shpura	shpéné'	shpjer, shpini

10. Άκλιτα μέρη του λόγου

10.1. Ως *άκλιτα* (= *razgjedhuata*) χαρακτηρίζονται τα μέρη του λόγου που, όπως και στην ελληνική, δεν κλίνονται και δεν διαφοροποιούνται ούτε κατά γένος, ούτε κατά αριθμόν ή πτώση.

Ανάμεσα στα πιο σημαντικά άκλιτα μέρη περιλαμβάνονται τα επιρρήματα, οι προθέσεις, οι σύνδεσμοι και τα διάφορα βοηθητικά μόρια.

10.2. Τα *επιρρήματα* (= *ndajfoljet*), οι λέξεις δηλαδή που προσδιορίζουν κάποιο ρήμα από άποψη τοπική, χρονική, τροπική, ποσοτική, ποιοτική κλπ., κατατάσσονται σε περισσότερες κατηγορίες, όπως και στα ελληνικά.

Έτσι πχ όταν προσδιορίζουν έναν τόπο, σε σχέση πάντοτε με την επενέργεια του ρήματος, χαρακτηρίζονται ως *τοπικά* (= *i vendit*), όταν χαρακτηρίζουν χρόνο ως *χρονικά* (= *i kohés*) κλπ.

10.3. Τα πιο χρησιμοποιούμενα *τοπικά* επιρρήματα (= *ndajfoljet i vendit*), δηλαδή αυτά που απαντούν στην ερώτηση *ku?* (= *που;*) είναι τα *këtu* (= *εδώ*) και *atje* (= *εκεί*).

Στα *χρονικά* επιρρήματα (= *ndajfoljet i kohés*) σημαντική θέση κατέχουν τα *kurrë* (= *ποτέ*), *nganjehérë* (= *κάποτε*), *sot* (= *σήμερα*), *dje* (= *χτες*) κλπ, ενώ από τα *τροπικά* (= *ndajfoljet i mënyrës*) πολύ σε χρήση είναι τα *ashtu* (= *όπως*), *kështu* (= *έτσι*), *mirë* (= *καλά*), *keq* (= *κακά*) κλπ.

Τέλος, μεταξύ των *ποσοτικών* επιρρημάτων (= *ndajfoljet i sasirë*) περιλαμβάνονται τα *tepër* (= *πολύ*), *çikë* (= *λίγο*) ενώ ως *ιδιόμορφα* χαρακτηρίζονται τα *po* (= *ναι*) και *jo* (= *όχι*).

10.4. Οι προθέσεις (= *parafjalat*) χαρακτηρίζουν πάντοτε κάποιο όνομα ή κάποιο επίρρημα για προσδιορισμό τόπου, χρόνου, τρόπου, αιτίας κλπ. Είναι κατά κανόνα λέξεις μονοσύλλαβες ή ολιγοσύλλαβες και πολύ συχνά διαφοροποιούν τις πτωτικές μορφές των ουσιαστικών και των επιθέτων. Συντάσσονται πολύ συχνά με όλες τις πτώσεις, πλην της ονομαστικής, ιδιαίτερα όμως με την αφαιρετική (= *rasa rrjedhore*), που, για τον λόγο αυτό, χαρακτηρίζεται και ως προθετική.

Στις πιο κοινές προθέσεις περιλαμβάνονται οι *me* (= με), *te* (= εις, σε), *prej* (= από), *per* (= προς), *pa* (= χωρίς) και *deri* (= μέχρι).

10.5. Ο σύνδεσμος (= *lidhëz*) αποτελεί άκλιτη λέξη που συνδέει είτε άλλες κλιτές λέξεις, είτε ολόκληρες προτάσεις.

Στους πιο σημαντικούς περιλαμβάνονται οι *dhe*, *edhe* (= και), *apo* (= ή), *por* (= αλλά) και *kështu* (= ώστε).

10.6. Το άκλιτο βοηθητικό μόριο (= *rjesëz*) αποτελεί μονοσύλλαβη συνήθως λέξη που διαφοροποιεί πτωτικές ή ρηματικές μορφές. Τέτοια μόρια στα αλβανικά είναι πχ οι λέξεις *do* (= θα) και *të* (= άς), που χρησιμοποιούνται σε πολλούς πλάγιους ρηματικούς τύπους, όπως στον μέλλοντα και στην υποτακτική.

11. Γραμματικοί όροι

11.1. Λόγω της ύπαρξης αντιστοιχίας, στο σύνολο σχεδόν της δομής τους, μεταξύ νεοελληνικής και αλβανικής, υπάρχει κατά κανόνα πάντοτε κάποιος όρος που αντιπροσωπεύει και στις δυο γλώσσες την ίδια γραμματική έννοια.

Διαφορές όμως υπάρχουν σε πολλά σημεία. Έτσι πχ η έννοια του άρθρου δεν είναι, στην αλβανική, ταυτόσημη με

την αντίστοιχη ελληνική, μια που η χρήση του άρθρου (και συγκεκριμένα του εγκλιτικού άρθρου) στα ουσιαστικά είναι στην αλβανική πολύ πιο συχνή. Γι' αυτό και η λεγόμενη «έναρθρη» μορφή αποδίδεται στα αλβανικά ως «ορισμένη» (= shquar). Σαν παράδειγμα, η αναγραφή του τίτλου «Έναρθρη Μορφή» (σε πίνακες, κεφαλίδες κλπ) αποδίδεται ως «Η Ορισμένη Μορφή» (στα αλβανικά ως «Trajta e shquar»). Μ' άλλα λόγια, εκτός από το άρθρο του επιθέτου (e) τίθεται και εγκλιτικό άρθρο στη λέξη «μορφή» που αποδίδεται έτσι ως trajta και όχι απλώς ως trajté σε τρόπο που τελικά η ακριβής απόδοση στα ελληνικά να είναι επί λέξει «Η Μορφή η Ορισμένη».

Στη διαφορετική σημασία του άρθρου των ουσιαστικών ή των επιθέτων οφείλεται και η διάκριση ανάμεσα στους όρους shquar (= ορισμένος) και nyjshém (= έναρθρος).

11.2. Ακόμα, λείπει η αντιστοιχία σε ορισμένες πτωτικές μορφές όπως είναι πχ η αφαιρετική (προθετική) πτώση που αναφέρεται ως rasa rrjedhore (= η τρέχουσα πτώση) κλπ.

11.3. Όμως οι μεγαλύτερες διαφορές στην αντιστοιχία βρίσκονται στο κεφάλαιο το σχετικό με τα ρήματα. Έτσι πχ στο θέμα των εγκλίσεων είναι αξιοσημείωτη η διαπίστωση της ύπαρξης θαυμαστικής ή κλητικής έγκλισης (= ményré habitore), έγκλισης μη υπαρκτής στην ελληνική.

Αλλά και η χαρακτηριζόμενη ως μετοχή (= rjesore) όπως και το γερούνδιο δεν έχουν το ακριβές αντίστοιχό τους στη νεοελληνική γλώσσα.

Πάντως, σε τελευταία ανάλυση, όλες αυτές οι ανωμαλίες δεν εμποδίζουν την απόδοση των αλβανικών γραμματικών όρων με αντίστοιχους και ισοδύναμους νεοελληνικούς όρους (πίν. 11.3.1).

11.4. Στα βιβλία γραμματικής, στα λεξικά κλπ οι διάφοροι γραμματικοί όροι αποδίδονται με τυποποιημένες συντομογραφίες, σ' αντίθεση με ότι συμβαίνει με τις πιο πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες (όπου η συντομογραφία δεν έχει τυποποιηθεί).

Έτσι πχ η έννοια του ουσιαστικού ονόματος (= emér) αποδίδεται πάντοτε με το γράμμα e, η έννοια του αρσενικού (= mashkullor) με το m, η έννοια του ενικού (= njëjës) με το σύμβολο nj κλπ.

Αντίστοιχα η έννοια ενός αρσενικού ουσιαστικού στον ενικό αριθμό αποδίδεται με το σύνθετο σύμβολο e.m.nj (πλ. 11.3.1).

11.3.1. Γραμματικοί όροι και συντομογραφίες αλβανικά - ελληνικά

1. apostrof (= απόστροφος)	,
2. bashketingellore (= σύμφωνο)	
3. emér (= όνομα, ουσιαστικό)	e
4. fjalé (= λέξη)	
5. fjali (= πρόταση)	
6. folje (= ρήμα)	f
7. folja jokalimtare (= ρήμα αμετάβατο)	
8. folja kalimtare (= ρήμα μεταβατικό)	
9. fonetike (= φωνητική)	
10. forme (= μορφή)	
11. forma mohore (= αρνητική μορφή)	
12. forma pohore (= καταφατική μορφή)	
13. gjini (= γένος)	
14. gjinia femérove (= θηλυκό γένος)	f
15. gjinia mashkullore (= αρσενικό γένος)	m
16. gjuhé (= γλώσσα)	

συνεχίζει →

17.	gramatiké (= γραμματική)	
18.	kllape (= παρένθεση)	()
19.	kohe (= χρόνος)	
20.	koha e ardhshme (= χρόνος μέλλων)	
21.	koha e ardhshme e rërgarime (= χ. τετελ. μέλ.)	
22.	koha e kryer (= χρόνος παρακείμενος)	
23.	koha e kryer e plotë (= χρ. υπερσυντέλικος)	
24.	koha e kryer e tejshkuar (= χρ. тет. αόριστ.)	
25.	koha e kryer e thjeshtë (= χρόνος αόριστος)	
26.	koha e rakryer (= χρόνος παρατατικός)	
27.	koha e tashme (= χρόνος ενεστώς)	
28.	kryefjalë (= υποκείμενο)	
29.	kundrinë (= αντικείμενο)	
30.	lakim (= κλίση)	
31.	lidhez (= σύνδεσμος)	lidh
32.	mbaresë (= κατάληξη)	
33.	mbiemër (= επίθετο)	mb
34.	mbiemër i nyjshëm (= επίθ. έναρθρο)	
35.	mbiemër i ranyjshëm (= επ. μή έναρθρο)	
36.	mënyrë (= έγκλιση)	
37.	mënyra dëftore (= έγκλ. οριστική)	
38.	mënyra dëshirore (= έγκλ. ευκτική)	
39.	mënyra habitore (= έγκλ. κλητική)	
40.	mënyra kushtore (= έγκλ. υποθετική)	

συνεχίζει →

41.	ményra lidhore (= έγκλ. υποτακτική)	
42.	ményra urdhéore (= έγκλ. προστακτική)	
43.	ndajfolje (= επίρρημα)	nd
44.	numér (= αριθμός)	
45.	numri njëjés (= αρ. ενικός)	nj
46.	numri shumés (= αρ. πληθυντικός)	sh
47.	numéror (= αριθμητικό)	num
48.	numéror rreshtor (= τακτικό αριθμητικό)	
49.	numéror themelor (= απόλυτο αριθμητικό)	
50.	nyjë (= άρθρο)	
51.	parafjalé (= πρόθεση)	par
52.	paskajore (= απαρέμφατο)	
53.	pashthirrme (= παρεμβολή)	
54.	pashquar (i, e) (= αόριστος, μή ορισμένος)	
55.	pércjellore (= γερούνδιο)	
56.	péremér (= αντωνυμία)	p
57.	péremér déftor (= δεικτική αντωνυμία)	pd
58.	péremér lidhor (= αναφορική αντωνυμία)	pl
59.	péremér i pacaktuar (= αόριστη αντωνυμ.)	pc
60.	péremér pronor (= κτητική αντωνυμία)	ppr
61.	péremér pyetés (= ερωτηματική αντωνυμία)	pp
62.	péremér vetor (= προσωπική αντωνυμία)	pn
63.	piké (= τελεία)	.
64.	pikécuditése (= θαυμαστικό)	!

συνεχίζει →

65.	piképresé (= άνω τελεία)	;
66.	piképyetje (= ερωτηματικό)	?
67.	pjeséz (= μόριο)	pj
68.	pjesore (= μετοχή)	
69.	presé (= υποδιαστολή, κόμμα)	,
70.	rasé (= πτώση)	r
71.	rasa dhanore (= πτώση δοτική)	
72.	rasa gjinore (= πτώση γενική)	
73.	rasa eméore (= πτώση ονομαστική)	
74.	rasa kallézore (= πτώση αιτιατική)	
75.	rasa rrjedhore (= πτ. προθετική, αφαιρετική)	
76.	sintaksé (= σύνταξη)	
77.	shénim (= σημείωση)	
78.	shkronjë (= γράμμα)	
79.	shkurtim (= συντομογραφία)	
80.	shprehje (= έκφραση)	
81.	shqar, (i, e) (= ορισμένος)	
82.	tingull (= φωνή)	
83.	trajté (= διάθεση)	
84.	trajta pésore (= διάθεση παθητική)	
85.	trajta veprore (= διάθεση ενεργητική)	
86.	trajta vetvetore (= διάθεση αντωνυμική)	
87.	theks (= τόνος)	
88.	theksuar (= τονισμένος)	

συνεχίζει →

89.	themelor (= θεμελιώδης)
90.	thjeshtë (= απλός)
91.	urdhëror (= προστακτικός)
92.	vetë (= πρόσωπο)
93.	veta e dytë (= δεύτερο πρόσωπο)
94.	veta e parë (= πρώτο πρόσωπο)
95.	zanore (= φωνήεν)
96.	zgjedhim (= συζυγία)

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πίνακες

2.1.1 Αλβανικό αλφάβητο

4.1.1 Κύρια μέρη του λόγου

4.7.1 Όροι γραμματικής και γλωσσολογικοί

5.2.1 Άρθρα ουσιαστικού (ενικού)

5.3.1 Άρθρα ουσιαστικού (πληθυντικού)

5.4.1 Άρθρα επιθέτου

6.2.1 Κλίσεις ουσιαστικών

6.3.1 Πτώσεις

6.3.2 Κλίσεις ουσιαστικών (καταλήξεις)

6.3.3 Αρσενικό ουσιαστικό (Κλ. I)

6.3.4 Αρσενικό ουσιαστικό (Κλ. II)

6.3.5 Θηλυκό ουσιαστικό (Κλ. III/1)

6.3.6 Θηλυκό ουσιαστικό (Κλ. III/2)

6.3.7 Θηλυκό ουσιαστικό (Κλ. III/3)

7.3.1 Επίθετο με ουσιαστικό (αρσεν.)

7.3.2 Επίθετο με ουσιαστικό (θηλ.)

7.4.1 Απόλυτα αριθμητικά

7.4.2 Τακτικά αριθμητικά

συνεχίζει →

- 8.2.1 Προσωπικές αντωνυμίες
- 8.2.2 Προσωπική αντωνυμία uné (= εγώ)
- 8.2.3 Προσωπική αντωνυμία ti (= εσύ)
- 8.2.4 Προσωπική αντωνυμία ai. ajo (= αυτός, αυτή)
- 8.3.1 Δεικτική αντωνυμία ky, kjo (= ετούτος, ετούτη)
- 8.4.1 Κτητική αντωνυμία imi, im (= δικός μου)
- 8.5.1 Ερωτηματ. αντωνυμία kush ? (= ποιος ;)

- 9.1.1 Συζυγίες ρημάτων
- 9.2.1 Εγκλίσεις ρημάτων
- 9.3.1 Ρήμα jam (= είμαι) (α')
- 9.3.2 Ρήμα jam (= είμαι) (β')
- 9.3.3 Ρήμα jam (≠ είμαι) (γ')
- 9.4.1 Ρήμα kam (= έχω) (α')
- 9.4.2 Ρήμα kam (= έχω) (β')
- 9.4.3 Ρήμα kam (= έχω) (γ')
- 9.5.1 Ρήμα ruvoj (= εργάζομαι)
- 9.5.2 Ρήμα har (= ανοίγω)
- 9.6.1 Ρήμα lahem (= πλένομαι)
- 9.6.2 Ρήμα rérgatitem (= ετοιμάζομαι)
- 9.9.1 Ανώμαλα ρήματα

- 11.3.1 Γραμματικοί όροι, συντομογραφίες

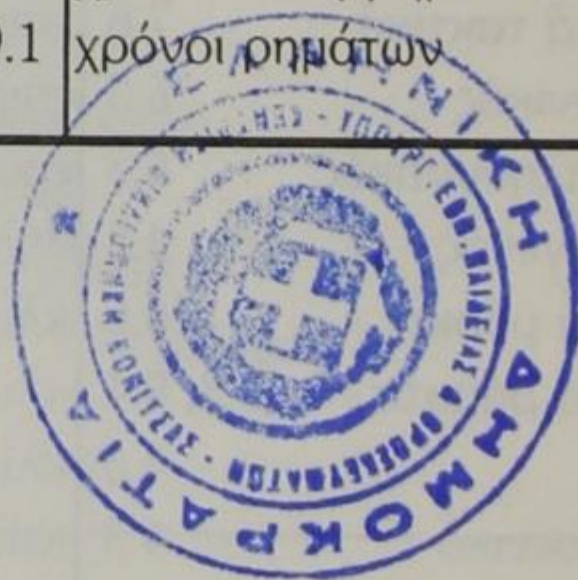
Αλφαβητικό ευρετήριο

άκλιτα μέρη	10.1	γένος θηλυκο	4.3
αλφάβητο	2.1	γερούνδιο	9.8
άναρθρα επίθετα	7.2	γραμματικοί όροι	11.1
αντωνυμίες	8.1	δεικτικές αντωνυμίες	8.3
αντωνυμίες δεικτικές	8.3	διαθέσεις ρημάτων	9.6
αντωνυμίες ερωτηματικές	8.5	εγκλίσεις ρημάτων	9.2
αντωνυμίες κτητικές	8.4	ενικός αριθμός	5.3
αντωνυμίες προσωπικές	8.2	επίθετα	7.1
αόριστα ουσιαστικά	6.1	επίθετα άναρθρα	7.2
απαρέμφατο	9.9	επίθετα έναρθρα	7.2
απόλυτα αριθμητικά	7.4	επιθέτων άρθρα	5.4
άρθρα	5.1	επιθέτων κλίσεις	7.2
άρθρα επιθέτων	5.4	επιθέτων πτώσεις	7.3
άρθρα ουσιαστικών	5.2	επιρρήματα	10.2
αριθμητικά	7.4	επιρρήματα ποσοτικά	10.3
αριθμητικά απόλυτα	7.5	επιρρήματα τοπικά	10.3
αριθμητικά τακτικά	7.6	επιρρήματα τροπικά	10.3
αριθμός ενικός	5.3	επιρρήματα χρονικά	10.3
αριθμός πληθυντικός	5.3	ερωτηματικές αντωνυμίες	8.5
αρσενικό γένος	4.3	θηλυκό γένος	4.3
βοηθητικά μόρια	10.6	κλίσεις	4.5
βοηθητικά ρήματα	9.3, 9.4	κλίσεις επιθέτων	7.2
γένη	4.3	κλίσεις ουσιαστικών	6.2
γένος αρσενικό	4.3	κτητικές αντωνυμίες	8.4

συνεχίζει →

συνέχεια αλφ. ευρετηρίου

μέρη άκλιτα	10.1	ρήματα βοηθητικά	9.3, 9.4
μέρη του λόγου	4.1	ρημάτων διαθέσεις	9.6
μετοχή	9.7	ρημάτων εγκλίσεις	9.2
μόρια βοηθητικά	10.6	ρημάτων φωνές	9.6
ορισμένα ουσιαστικά	6.1	ρημάτων χρόνοι	9.5
όροι γραμματικοί	11.1	σημεία στίξεως	3.1
ουσιαστικά	6.1	συζυγίες	4.6
ουσιαστικά άοριστα	6.1	σύμφωνα	2.3
ουσιαστικά ορισμένα	6.1	σύνδεσμοι	10.5
ουσιαστικά άρθρα	5.2	συντομογραφίες	3.2, 10.3
ουσιαστικών κλίσεις	6.2	τακτικά αριθμητικά	7.6
πληθυντικός αριθμός	5.3	τοπικά επιρρήματα	10.3
ποσοτικά επιρρήματα	10.3	τροπικά επιρρήματα	10.3
προθέσεις	10.4	τονισμός	2.4
πτώσεις	4.4, 5.5, 6.3	φωνές ρημάτων	9.6
πτώσεις επιθέτων	7.3	φωνήεντα	2.2
προσωπικές αντωνυμίες	8.2	χρονικά επιρρήματα	10.3
ρήματα	9.1	χρόνοι ρημάτων	9.5

Περιεχόμενα

Πρόλογος	—	—	—
Εισαγωγή	1.1	—	1.9
Γράμματα και φθόγγοι	2.1	—	2.4
Σημεία γραφής	3.1	—	3.2
Μέρη του λόγου	4.1	—	4.7
Άρθρα	5.1	—	5.5
Ουσιαστικά	6.1	—	6.3
Επίθετα	7.1	—	7.6
Αντωνυμίες	8.1	—	8.5
Ρήματα	9.1	—	9.9
Άκλιτα μέρη	10.1	—	10.6
Γραμματικοί όροι	11.1	—	11.4
Κατάλογος πινάκων	—	—	—
Αλφαβητικό ευρετήριο	—	—	—
Περιεχόμενα	—	—	—

250

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα